

«Jeg vil ikke være en eldrebremsekloss»

En kvalitativ studie om hvordan medlemmer i eldreråd
erfarer deltakelse i det frivillige eldrerådsarbeidet.

Ruth-Ellen Slåtsveen

Masteroppgave i Helsefagvitenskap

Avdeling for helsefag

Institutt for helse og samfunn

Det medisinske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

30.04.18

«Jeg vil ikke være en eldrebremskloss»

En kvalitativ studie om hvordan medlemmer av
eldreråd erfarer deltakelse i det frivillige
eldrerådsarbeidet.

”Noen kaller det eldrebølgen. De framstiller det som en grå tsunami som vil slå inn over velferdssamfunnet med voldsom kraft. Men det grå skiftet er ikke et mareritt. Det grå skiftet betyr nye muligheter” (Helse- og omsorgsminister Bent Høie).

@ Forfatter Ruth-Ellen Slåtsveen

År: 2018

Tittel “Jeg vil ikke være en eldrebremsekloss”

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Formålet med masteroppgaven er å belyse erfaringer knyttet til frivillig elderårdsarbeid. Hvordan arbeidet erfares, og hvilken betydning deltakelsen har for medlemmene i rådene, kan gi en bredere forståelse av frivillig arbeid. Medlemmene er med på å fremme eldres levekår, og helsepolitikk som kommer mange til gode. Eldrerårdsarbeidet kan skape betydning på flere nivåer, både personlig, og i en samfunnskontekst.

Studien har et sosialkonstruktivistisk og aktivitetsvitenskapelig perspektiv med en forståelse av at mennesker er aktive og handlende i ulike kontekster, og sammen med andre mennesker.

Det er gjennomført fokusgruppeintervju med medlemmer i to kommuners elderråd og datamaterialet er analysert ved hjelp av tematisk analyse. Resultatene presenteres gjennom temaene; «eldre som ressurs, ikke en parkert bekymring», «eldreråd; et supperåd og vaktbikkje», og «om å ikke slippe tilhørigheten til samfunnet».

Funnene støtter tidligere forskning, og viser at frivillig elderrådssarbeid skaper opplevelse av å holde seg oppdatert, engasjert, og det skaper sosiale relasjoner. Det erfares som en meningsfull aktivitet, og det fremmer en sosial identitet som oppleves betydningsfull i en samfunnskontekst. Videre viser funnene at det foreligger samfunnsskapt strukturer som er med på å hindre aktivitetsmuligheter og rett til deltakelse i meningsfulle aktiviteter for eldre. Studien bidrar til bredere forståelse av frivillig arbeid, og hvordan eldre erfarer, og forhandler kollektive holdninger i samfunnet. Funnene gir et perspektiv som kan benyttes inn i videre arbeid med utforming av eldrepolitikk, i helsefremmende arbeid og tjenesteutforming. Det kan være et bidrag inn til videre diskusjoner som omhandler samfunnets tilretteleggelse for aktivitetsmuligheter, og retten til å kunne delta i meningsfulle aktiviteter.

Nøkkelord; frivillig arbeid, eldre, elderråd, holdninger, stigma, aktivitetsvitenskap

Abstract

The purpose of the thesis is to elucidate experiences related to voluntary senior council work. How the work is experienced, and the perceived meaning of participating in the councils, can give a broader understanding of voluntary work. These participants contribute in raising both the living-standards of the elderly, and government policies that benefit many. The council work can be meaningful on several levels, in a personal context as well as in a social context.

The study takes a social constructivist and occupational science perspective, with an understanding that the human being is active and acting in different contexts and with other people.

Focus group interviews have been conducted with members of the senior council in two municipalities, and the data is analyzed by means of thematic analysis. The results are presented through the themes; “Elderly as a resource, not a parked concern”, “senior council; an idiots committee and watchdog” and “about avoiding losing involvement in society”.

The findings support previous research and indicates that voluntary senior council work creates an experience of keeping up-to-date, to be engaged, and it aids the creation of social relationships. The members experienced this voluntary work as a meaningful activity that also promotes a social identity perceived as meaningful in a social context. Furthermore, the findings show that there are community-created contexts that seem to prevent occupational possibilities, and creates occupational injustice related to participation in meaningful activities for the participants. The study contributes to a broader understanding of voluntary work, and how the participants experience and negotiate collective attitudes in society. The findings provide a perspective that can be used in further work on the design of policy related to the elderly, health-promotion and service-design. This study suggests further discussions regarding how the society can facilitate occupational possibilities, and occupational justice for older adults through voluntary work in senior councils

Keywords: voluntary work, elderly, senior council, attitudes, stigma, occupational science

Forord

I disse dager nærmer en tre års reise seg slutt. Det å være student ved masterprogrammet i Helsefagvitenskap ved UiO har vært litt av en reise. Jeg har lært så utrolig mye, fått mange nye perspektiver på «verden», og jeg har blitt utfordret skikkelig.

Jeg har møtt, og blitt kjent med, mange hyggelige, dyktige og faglige medstudenter gjennom disse årene. For en gjeng! I tillegg har foreleserne vært flinke og engasjerte i sitt fag. Det har gjort studietiden til en inspirerende og fin tid.

Arbeidet med masteroppgaven har vært et enormt lærerikt og spennende, men også utfordrende og krevende, arbeid. Det har vært noen høye fjelltopper, med nesten dobbelt så mange dype daler. Det kjennes godt å kunne si at nå er det innspurten som gjenstår.

Det rettes en stor takk til deltakerne i studien, medlemmene av de to eldrerådene, som har bidratt. Uten dere hadde ikke denne masteroppgaven blitt det den er blitt. Takk!

Mine veiledere Anne Lund, 1.amanuensis ved OsloMet, og Anne Marit Mengshoel, professor ved UiO, fortjener også en stor takk. Tålmodige og imøtekommende som dere er i forhold til alle mine mailer, spørsmål, forvirringer og frustrasjoner. Uten dere hadde jeg nok ikke vært i nærheten av å kunne levere nå.

Monika; min medstudent, kollega og venn. Hverdagen hadde ikke vært den samme uten deg.

Jeg må også takke familie og venner for støtte, heiarop og barnepass. Og ikke minst for at dere har godtatt å bli «satt på vent» mens jeg har prioritert tiden min til den nærmeste gjengen min og dette mastergradsarbeidet.

Tilslutt vil jeg takke gjengen min; Louise, Simen og Martin. Grunnsteinene i livet mitt. Uten deres raushet, tålmodighet og støtte hadde det ikke vært mulig for meg å gjennomføre dette. Det finnes ikke bedre heilagjeng enn dere!

INNHALDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING.....	8
1.1	Masteroppgavens disposisjon.....	9
1.2	Studiens kontekst.....	9
1.2.1	Frivillig arbeid i form av deltakelse i eldreråd.....	11
1.2.2	Sosiokulturell forståelse av eldre og aldring.....	11
1.3	TIDLIGERE FORSKNING	12
1.3.1	Frivillig arbeid i et helsefremmende perspektiv	12
1.3.2	Eldrerådsarbeid i relasjon med utforming av politiske føringer og tilrettelegging for aktivitetmuligheter.....	14
1.4	Studiens hensikt og problemstilling.....	16
2	TEORETISK RAMMEVERK	17
2.1	Eldreråd som en sosial konstruksjon	17
2.1.1	Medskapere	17
2.1.2	Sosial identitet.....	18
2.2	Eldrerådsarbeid i lys av aktivitetsvitenskap.....	19
2.2.1	Eldrerådsarbeid som en overgangsaktivitet	20
2.2.2	Eldrerådsarbeid; en rett til deltakelse.....	21
3	METODEREFLEKSJON	23
3.1	Valg av design	23
3.2	Deltakerne	23
3.2.1	Rekruttering	24
3.2.2	Eldrerådene	24
3.3	Observasjon for å lære om eldrerådets kontekst	25
3.3.1	Hva lærte jeg om eldrerådene gjennom observasjonene.....	25
3.4	Datainnsamling gjennom fokusgruppeintervjuer	26
3.4.1	Gjennomføring av fokusgruppeintervjuene	27
3.5	ANALYSEPROSESSEN	29
3.5.1	Min forforståelse	30
3.5.2	Gjennomføringen av tematisk analyse.....	30
3.6	Etiske refleksjoner.....	34
4	GJENNOMSIKTIGHET, PÅLITELIGHET & GYLDIGHET	37
5	HVA KUNNE JEG GJORT ANNERLEDES	40
6	OPPSUMMERING.....	42
7	LITTERATURLISTE FOR KAPPEN	43
8	ARTIKKELEN	51
	Vedlegg / Appendiks	80

1 INNLEDNING

Tema for studien er frivillig elderrådsarbeid sett i et helsefremmende perspektiv. Gjennom mitt daglige virke som kommuneergoterapeut har jeg jobbet med mange forskjellige mennesker. Noen pensjonister jeg har møtt har hatt et ønske om å fylle noe av fritiden de får etter overgangen til pensjonisttilværelsen, med frivillig arbeid. Ofte er dette tilknyttet frivillighetsentraler og ulike foreninger. Noen ønsker å være bidragsyter for andre som har behov for bistand til ulike gjøremål, og finner glede i å kunne hjelpe på den måten. Andre engasjerer seg i arbeid som kan sies å ha en mer indirekte og/eller overordnet betydning for andre mennesker, som for eksempel gjennom deltakelse i elderråd, pensjonistforeninger og lignende. Litteraturen sier at en fellesnevner for frivillig arbeid sett i et helsefremmende perspektiv er at engasjement skaper helse gjennom deltakelse i meningsfulle oppgaver (Helse og omsorgsdepartementet, 2015, Helsedirektoratet, 2016, Vik, 2015). I Folkehelsemeldingen fra 2015 vektlegges det at frivillighet blant annet skaper trivsel og fremmer helse, og det hevdes at de som deltar i frivillige organisasjoner har bedre helse og er mer tilfredse med livet enn andre (Helse og omsorgsdepartementet, 2015). Det kan bidra til struktur og mening i hverdagen, en får gjort andre oppgaver og brukt ferdighetene sine, i tillegg til å knytte seg til et nytt sosialt nettverk (Helsedirektoratet, 2016). Det skrives at i Norge er det flest eldre som driver med frivillig arbeid, gjennom ulike lag, foreninger og organisasjoner (Wollebæk & Sivesind, 2010).

Som ergoterapeut er jeg opptatt av hvilken betydning aktivitet og deltakelse har for mennesker. I hverdagslivet sørger ofte aktiviteter og deltakelse for konteksten interaksjonen med andre mennesker foregår i, og hverdagene er fylt med sosiale aktiviteter og de forholdene som disse mellommenneskelige situasjonene skaper (Burr, 2015, Christiansen & Townsend, 2009, Kristensen, 2017). Jeg ser at det å delta i frivillig arbeid kan være en fordel i relasjon til en positiv opplevelse av helse. Vik (2015) skriver at deltakelse i hverdagsaktiviteter blant annet er med på å skape bedre livskvalitet, helse og funksjon. I denne studien ses frivillig arbeid på som en hverdagsaktivitet. Det er min faglige bakgrunn, erfaring, og mine møter med mennesker som er engasjerte i frivillig arbeid, som har vært med på å skape interessen for å gjennomføre denne studien.

1.1 Masteroppgavens disposisjon

Denne masteroppgaven vil presenteres gjennom en kappe og en artikkel. Gjennom kappen vil jeg forsøke å vise, og reflektere over den metodiske prosessen slik den har forløpt. Videre i innledningen vil jeg presentere studiens kontekst og tidligere forskning, før oppgavens hensikt og problemstilling følger. I kapittel to beskrives det teoretiske rammeverket som er benyttet for å belyse og drøfte funnene. Deretter, i kapittel tre, presenteres metodiske refleksjoner knyttet til studiens design, datainnsamling og analyse. Resultatene og drøftingen vil bli presentert i artikkelen (kapittel 8.0), ikke i kappen. På denne måten håper jeg gjennom kappen å gi et transparent bilde av hvordan prosessen har vært og hvilke valg som har vært avgjørende for den retningen studien tok, og refleksjonene rundt det. Artikkelen er tenkt å publiseres for seg selv på sikt og vil derfor inneholde noen gjentakelser fra kappen.

Artikkelen er planlagt publisert i tidsskriftet *Ageing & Society*, og tidsskriftets retningslinjer er fulgt i utformingen av artikkelen (vedlegg 1). Artikkelen skal før innsending til tidsskriftet oversettes til engelsk i, i tråd med retningslinjene.

1.2 Studiens kontekst

Gjennom media og politiske føringer, både internasjonalt og nasjonalt, er det satt fokus på den demografiske utviklingen med det økende antallet eldre i samfunnet. Befolkningen rundt i verden blir eldre, og verdens helseorganisasjon, WHO, skriver at i 2050 vil 1/5 av verdens befolkning være over 60 år (World Health Organization, 2015). Den demografiske utviklingen representerer både utfordringer og muligheter. I mediebildet hører vi ofte begreper som «eldrebølgen» og «grå tsunami», mens i politiske føringer foreligger begreper som «aktiv» og «sunn» aldring. Det er ulike diskurser som kan sies å stå i motsetning til hverandre. På en måte problematiseres utviklingen med antall eldre i verden og gjøres til noe dystert. Samtidig belyses muligheter knyttet til det, og dermed løftes det positivt, selv om det kanskje kan oppfattes moraliserende i form av at alle skal være aktive og sunne (Lassen, 2014).

De politiske føringene har et helsefremmende perspektiv som vektlegger aktivitet og deltakelse for å kunne leve et langt og meningsfylt liv med aktiv og sunn aldring. De beskriver at det handler om å muliggjøre at mennesker får ansvaret for eget liv så lenge det lar seg gjøre etter hvert som man eldes, og hvis mulig at man fortsetter å bidra og delta økonomisk og i samfunnet (World Health Organization, 2015, Helse- og omsorgsdepartementet, 2016). Som ergoterapeut ser jeg hensikten med et slikt perspektiv, og hvilken betydning det har for mennesker å kunne gjøre aktiviteter, og delta i, det som oppleves som viktig for hver enkelt. Samtidig er det veldig individuelt, hva mennesker velger å engasjere seg i, og trives med (Vik, 2015). Som pensjonister er det noen som bidrar familiært med blant annet barnepass og økonomisk bistand, noen er opptatte av å benytte tiden på reising og nye opplevelser på den måten. Noen deltar i frivillig arbeid, mens andre igjen synes det er nok å engasjere seg i husarbeid og egenomsorg (Vik, 2015). Et helsefremmende perspektiv handler om å tilrettelegge for at vi skal kunne leve aktive og gode liv gjennom livsløpet, og om hvordan engasjement i meningsfulle aktiviteter, og roller som utfordrer, fremmer og motiverer for aktivitet, er med på å skape og fremme helse (Lunde, 2017, Mæland, 2010, Ness & Vik, 2014, Vik, 2015). I denne sammenheng kan helse defineres som *«de samlede ressurser en har for å tilpasse seg og respondere på utfordringer og krav i hverdagsliv og samfunnsdeltakelse, og kan derfor ses på som en kollektiv ressurs; noe mer enn den individuelle kroppslige funksjon»* (Sudmann, 2017:21).

Det at et samfunn skal tilrettelegge for deltakelse, medvirkning og myndiggjøring, med mål om å fremme helse, og å være en ressurs for samfunnsutvikling, er for meg spennende og viktige perspektiver. WHO vektlegger at gjennom deltakelse og opplevelse av tilhørighet i sosialt fellesskap, og opplevelse av mestring, fremmes livskvalitet og trivsel. I tillegg reduseres risiko for sykdom, funksjonsnedsettelse, psykiske og sosiale problemer (World Health Organization, 2015). Det er mange måter deltakelse, medvirkning og myndiggjøring kan gjøres, hvor deltakelse i frivillig arbeid er en måte.

1.2.1 Frivillig arbeid i form av deltakelse i eldreråd

Da frivillig arbeid foregår i mange former har jeg valgt å utforske fenomenet gjennom deltakelse i eldreråd. I Norge er det vedtatt at alle kommuner skal ha et eldreråd som skal behandle og gi råd til saker som omhandler eldre (Eldrerådslova, 1991, §1). Rådene har som mandat å avgi uttalelser, anmodninger og råd til eget kommunestyre (Statens Seniorråd, 2011). De skal medvirke ved utforming av praktisk politikk, bevisstgjøre lokalsamfunn om forutsetninger for å legge til rette for deltakelse og inkludering av alle. Det skal også ivareta integrering av eldre i samfunnet og deres deltagelse gjeldende egen velferd (Statens seniorråd, 2011). Dette omtales videre som eldres levekår.

Engasjement i eldreråd er en form for frivilling arbeid som kan forstås og erfares på forskjellige måter. Kanskje kan selve deltakelsen i, og aktiviteten eldrerådsarbeid, være med på å skape mening i hverdagen, at det å være engasjert anses som positivt for medlemmene, i et helsefremmende perspektiv. Samtidig innebærer eldrerådsarbeidet blant annet å gi råd til politikere som gir føringer og tilbud til eldre generelt, for å fremme helse og bedre levekår. Gjennom eldrerådslova (1991) er det skapt en rett til deltakelse i eldrerådarbeid for å sikre eldres medvirkning politisk. Jeg antar derfor at medlemmene av eldreråd opplever å ha myndighet og å kunne medvirke, både i sitt eget liv, men også for eldre i samfunnet. Dette fordi medlemmene i eldreråd kan sies å være medskapere av politiske føringer og tilbud til eldre, som skal fremme helse og bedre levekår. De er i en kontinuerlig interaksjon med samfunnet og de holdningene som foreligger, de politiske føringene og rammene, og med eldre sine egne ønsker og behov.

1.2.2 Sosiokulturell forståelse av eldre og aldring

Vi lever i en tid hvor produktivitet og aktivitet anerkjennes, både nasjonalt og internasjonalt. Det er kollektive holdninger, egenskaper ved samfunnet, som er med på å definere sosial alder og aldring (Daatland & Solem, 2011:117). I mediene skrives det om viktigheten av fysisk aktivitet, og vi skal helst være sunne, slanke og rynkefrie. Vi skal være i fysisk aktivitet hver dag, spise sunt og holde oss engasjerte. Det kan virke som om det er den eneste rette måten å bli eldre på i dagens samfunn (Laliberte Rudman, 2010). Ewig ungdom kan forstås å være et ideal, og aldring fortøner seg som noe skremmende og

negativt (Bakken, 2014). Det hjelper ikke at vi er blitt fortalt at det ventes en tsunami; en stor grå bølge av eldre som skal slå innover velferdssamfunnet vårt. Med beskrivelser som gjør at eldre fremstår som et av samfunnets og velferdsstatens fremste utgiftspost, og dermed som et fremmedelement og en truende eldrebølge (Daatland, 2008:10). Med det følger også negative holdninger og forventninger, og man ser en generell tendens til å undervurdere eldre mennesker i det moderne samfunnet. Det kan bidra til å gi eldre en identitet som skrøpeligere enn de faktisk er. I relasjon med at det å være ung, frisk og produktiv blir høyt verdsatt i vårt samfunn kan det dermed oppleves som en byrde å være eldre (Daatland & Solem, 2011).

1.3 TIDLIGERE FORSKNING

1.3.1 Frivillig arbeid i et helsefremmende perspektiv

Før oppstart med datainnsamling foretok jeg litteratursøk i SweMed+, PubMed og Google Scholar med søkeordene *volunteer work*, *experience*, *elderly*, i tillegg til norske søk på frivillig arbeid, eldreråd, deltakelse og helse. Det ble også forsøkt å begrense søkene til kvalitative studier, men flertallet av studiene var systematiske litteraturstudier av kvantitative studier, og noen nasjonale rapporter. Underveis i studieprosessen gjennomførte jeg også litteratursøk som knyttet seg til begrepene aktivitetsmuligheter, rett til deltakelse og urett knyttet til deltakelse. Jeg benyttet meg av søkeordene *occupational possibilities*, *occupational justice*, og *occupational injustice* samtidig som jeg forsøkte å knytte det til *elderly* og *ageism*. I tillegg fant jeg interessante forskningsartikler i bøker og annen litteratur jeg leste underveis. De som inspirerte meg, og som jeg så kunne være med på å belyse funnene i denne studien presenteres her.

Det finnes flere studier om betydningen av å delta i frivillig arbeid. Funn relatert til helse gjennom deltakelse i frivillig arbeid viser positive resultater for det enkelte individ. Motivasjonen og opplevelsen av deltakelse i frivillig arbeidet handler i en studie om at det er med på å forme selvfølelse og trygghet, mental helse og velvære, oppnå sosial kapital, skape nye roller og å føle seg inkludert i samfunnet. Deltakerne i studien beskrev at det

handler om å gjøre noe for andre, bidra i samfunnet, og på den måte gjøre noe meningsfullt (Black & Living, 2004).

Videre viser kvantitative studier sammenheng mellom deltagelse i frivillig arbeid og helse. Redusert mortalitet, bedre selvrapportert helse, psykisk helse og livstilfredsstillelse, og evnen til å utføre dagliglivets aktiviteter fremmes gjennom økt fysisk-, og kognitivt engasjement og sosial interaksjon (Lum & Lightfoot, 2005, Carr, Fried & Rowe, 2015). En annen studie viser også at generell aktivitet og deltagelse, ikke nødvendigvis bare knyttet til frivillig arbeid, kan være en kilde til følelse av mestring, velvære og god selvopplevd helse for eldre (Stav, Hallenen, Lane & Arbesman, 2012). Denne studien beskriver også at mennesker har ulike behov som dekkes gjennom ulike aktiviteter, og at det derfor er viktig å sørge for aktivitetsmuligheter. Eldre som deltar i frivillig arbeid har også større sannsynlighet for å opprettholde et betydelig høyere nivå av velvære, følelse av egenverd og en bedre evne til å gjennomføre dagliglivets aktiviteter, enn de som ikke er engasjert i frivillighet (Stav et al., 2012). Muligheten for aktivitet og deltagelse innvirker på livskvaliteten hos eldre, og aktive eldre vurderer livskvaliteten sin som høyere enn eldre som deltar i færre gjøremål (Silverstein & Parker, 2002). Ved å opprettholde deltagelse i samfunnet gjennom meningsfulle aktiviteter og produktive sosiale roller fremmes økt fysisk og kognitivt engasjement og sosial interaksjon, dette er spennende sett i relasjon til de som jobber frivillig for å fremme muligheter for andre (Carr, Fried & Rowe, 2015). Når det gjelder medbestemmelse og kontroll viser forskning at det er viktig for å oppleve god livskvalitet (Gabriel & Bowling, 2004).

Det har vært vanskelig å finne studier knyttet til spesifikke typer frivillig arbeid som kan relateres til arbeid i elderråd, og det kan derfor se ut som om studiene hovedsakelig baserer seg på generelle kvantitative studier relatert til frivillig arbeid og helse. Det var ingen funn konkret rettet mot det å jobbe frivillig gjennom elderråd, men jeg fant en norsk studie hvor det ble undersøkt erfaringer knyttet til frivillig arbeid relatert til gjenoppbygging av historiske skip (Goth & Småland, 2014). Jeg fant denne studien interessant da det er et frivillig arbeid som ikke er direkte rettet mot å hjelpe andre mennesker med bistandsbehov, hvilket heller ikke elderrådsarbeid er. Det kan derfor ses i relasjon til deltagelse i et elderråd, og beskrives å ha en samfunnsbetydning. Studien viser at det skapte mening for

deltakerne å bidra med noe som hadde historisk og kulturell betydning, i tillegg til at det ga dem en følelse av sosial anerkjennelse og respekt. Det var betydningsfullt å gjøre noe de hadde kunnskap og erfaring om fra tidligere, og å føle en relasjon til konteksten det maritime fremmet. Videre oppga deltakerne følelsen av å være en del av et felleskap, og kjenne et samhold som viktig (Goth & Småland, 2014). Forskerne konkluderte med å kunne se en kobling mellom deltakelse i frivillighet og salutogenese - prosesser som fremmer helse (Goth & Småland, 2004).

1.3.2 Eldrerådsarbeid i relasjon med utforming av politiske føringer og tilrettelegging for aktivitetsmuligheter

Gjennom å være medskapere av politiske føringer og å forme tilbud til eldre antar jeg at medlemmene i eldreråd er medvirkende i utformingen av politikk og holdninger som kan være med på å fremme helse og bedre levekår. Dette velger jeg å se i relasjon til aktivitetsmuligheter (occupational possibilities). Noen studier gjennomført av Laliberte Rudman (2002, 2005) knytter aktivitetsmuligheter til aktiviteter som anses ideelle og mulige, og som fremmes og gjøres tilgjengelige i spesifikk sosialhistorisk kontekst. Aktivitetsmuligheter formes gjennom politisk, sosial og kulturell interaksjon (Laliberte Rudman, 2002, 2005). Hennes studie, gjort i Canada, viser at media og politiske føringer kan være med på å skape en urettferdighet knyttet til muligheter for aktivitet og deltakelse (occupational injustice), på tross av et positivt perspektiv knyttet til sunn og aktiv aldring. Dette kan ses i relasjon med hvordan kollektive holdninger er med på å definere sosial alder og aldring, og hvordan det skaper forventninger og muligheter knyttet til aktivitet og deltakelse (Daatland, 2008, Daatland & Solem, 2011)

Laliberte Rudman (2012) stiller seg spørrende til om politiske dokumenter knyttet til pensjonering i stedet for å skape muligheter for å «gjøre» (doing) og «være» (being) heller søker å fremme individenes eget ansvar for å ivareta seg selv og alderdommen. I tillegg beskriver studien at noen aktiviteter fremmes mens andre neglisjeres og dekrediteres. Det kan medføre en normativ knyttet til hva som ses på som «rette» aktiviteter, eller «urette», å delta i. Engasjement i aktiviteter som ikke anses som de «rette», og som det dermed ikke er godt tilrettelagt for i samfunnet, kan oppleves som stigmatiserende. I tillegg kan det skape

begrensninger knyttet til aktivitetsmuligheter som igjen medfører en urettferdighet når det gjelder å kunne velge deltakelse i det vi selv anser som meningsfulle aktiviteter (Laliberte Rudman, 2012).

«Å styre gjennom aktivitet» (egen oversettelse av «governing through occupation») er også et begrep som stammer fra Laliberte Rudman. I sin studie beskriver hun hvordan ulike typer sosiale diskurser skaper forventninger til aktivitet og deltakelse for bestemte personer og grupperinger i samfunnet (Laliberte Rudman, 2012:102). Det omhandler også hva som tas for gitt i bestemte sosiopolitiske sammenhenger som ideelle, etiske og rette aktiviteter, og muligheter for bestemte sosialt konstruerte grupperinger av mennesker, som for eksempel eldre. Dette kan ses i relasjon til de politiske føringene som legges til grunn i denne studien, samt det medlemmene i eldrerådene snakker om.

Forskning viser også at politikktutforming er med på å forme hvordan myter og holdninger både skapes, forhandles og vedlikeholdes (Laliberte Rudman, 2010). Det beskrives at noen av hovedutfordringene for en ny eldrepolitikk er hvordan man forhandler og endrer fordommer og forestillinger om aldring, samtidig som man utformer en politikk som ikke er med på å forme strukturelle barrierer for aktivitet og deltakelse (Sudmann, 2017:12).

Samspeillet mellom aktivitet og identitet formes i interaksjon med samfunnsskapt ideologi og diskurser som gjennomgår samfunnet og menneskenes bevissthet. Og med tiden blir det en del av menneskenes selvforståelse (Asaba & Jackson, 2011). Dette omhandler temaer, idealer eller fortellinger som på et gitt tidspunkt kommuniseres via nyhetsbildet, sosiale medier og mennesker i mellom. Asaba og Jackson beskriver dette som «stemmer» som er i dialog med menneskenes egne indre stemmer om verdier og holdninger, og som kan være i konflikt med hvordan mennesker både oppfatter seg selv, og hvordan man har lyst til å leve sitt liv (Asaba & Jackson, 2011). Skapelse av identitet skjer gjennom hvordan mennesker vever og forhandler disse ideologiene og diskursene sammen med egen livshistorie, verdier og fremtidsvisjoner. Dette er i konstant forhandling og reforhandling, og forsterkes og forandres kontinuerlig gjennom aktiviteter og sosiale og kulturelle

sammenhenger. Identitet skapes dermed ikke i det enkelte menneske, men mellom det enkelte menneske og de sosiale omgivelsene.

Forskningen konkluderer med at helsefordelene knyttet til deltakelse i frivillig arbeid er mange. Sett i relasjon til studien som omhandler gjenoppretting av historiske skip er det spennende å se nærmere på hvilken betydning deltakelse i eldreråd har for medlemmene. De er med på å fremme eldres levekår og helsepolitikk som kommer mange til gode. I likhet med «båtbyggerne» kan det være med å skape erfaringer som gir arbeidet betydning på flere nivåer, både personlig, og i en samfunnskontekst. Videre viser forskning knyttet til aktivitetsmuligheter, retten til deltakelse i meningsfulle aktiviteter, og til hvordan det i samfunnet samtidig foreligger en urett som hindrer deltakelse, spennende aspekter. Disse kan være med på å belyse fenomenet frivillig arbeid gjennom eldreråd med et litt annet perspektiv enn hva som fremkommer i tidligere forskning. På bakgrunn av dette er det ansett som hensiktsmessig å skape kvalitativ kunnskap om hvordan det erfares å delta i frivillig eldrerådsarbeid.

1.4 Studiens hensikt og problemstilling

Erfaringer knyttet til eldrerådsarbeid som et fenomen i helsefremmende arbeid, og sett i en sosiokulturell kontekst vil kunne være med på å belyse betydningen av deltakelse i aktiviteten frivillig arbeid. Det kan også være et bidrag inn til videre diskusjoner som omhandler samfunnets tilretteleggelse for aktivitetsmuligheter, og retten til å kunne delta i meningsfulle aktiviteter. Videre kan studien kan også være med på å belyse hvordan det erfares av noen å være eldre i dagens samfunn. Dette kan være nyttige forståelser som kan knyttes til arbeid med politiske føringer, og til helsefremmende arbeid i helse og omsorgstjenestene.

Problemstillingen som er førende for studien er:

Hvordan erfarer medlemmer av kommunale eldreråd deltakelse i det frivillige eldrerådsarbeidet?

2 TEORETISK RAMMEVERK

Studien har et sosialkonstruktivistisk perspektiv med en forståelse av at erfaringer og opplevelser er sosialt, kulturelt og språklig produsert. Det er et perspektiv som tar utgangspunkt i at virkelighetsforståelse formes gjennom sosial interaksjon, opplevelser og situasjoner man befinner seg i (Nortvedt & Grimen, 2004). Studiens bakgrunn, kontekst og hensikt understøtter dette. Jeg har valgt å støtte meg til flere teorier for å belyse fenomenet eldrerårsarbeidet. Først presenteres Berger og Luckmann's (2000) forståelse av det dialektiske forholdet mellom individ og samfunn, og hvordan identitet formes av sosiale prosesser. Deretter presenteres aktivitetsvitenskap som i tråd med sosial konstruktivismen har et grunnleggende syn om at mennesker er aktive og handlende, i relasjon til sin kontekst (Burr, 2015, Kristensen, 2017). Begge de nevnte teoriene anses som relevante for å studere deltakernes erfaringer som sosialt konstruerte fenomener.

2.1 Eldreråd som en sosial konstruksjon

Eldrerådene kan sies å være en sosial konstruksjon i samfunnet, en institusjon (Berger og Luckmann (2000)). Teorien som presenteres her belyser hvordan vi er medskapere av den virkeligheten vi selv erfarer, og skal benyttes til å utforske hvordan medlemmene i eldrerådene er med på å forhandle kollektive holdninger, og skape mening gjennom eldrerårsarbeidet.

2.1.1 Medskapere

«Mennesket skaper og blir skapt av samfunnet» (Berger & Luckmann, 2000:9). Utsagnet viser til det dialektiske forholdet, den gjensidige påvirkningen som foregår mellom individet og samfunnet. Det beskrives at det er i den dialektiske prosessen vår oppfattelse av virkelighet utvikles. Som mennesker forholder vi oss til vår fysiske og sosiale omverden på grunnlag av den mening vi opplever omverdenen har for oss. Blumer (1969:12) beskriver at det er gjennom sosial interaksjon at opplevelsen av mening skapes, og det kontinuerlig skjer en omfortolkning eller en ny konstruering av opplevelse av mening (Blumer, 1969: 12).

Berger og Luckmann (2000) beskriver at samfunnet befinner seg som både en objektiv og en subjektiv virkelighet og at den dialektiske prosessen består av eksternalisering, objektivisering og internalisering. Det handler kort fortalt om hvordan vi som mennesker skaper vår verden og handler i den gjennom eksternalisering, hvordan samfunnet fremstår for oss som et objekt som vi lærer å kjenne til, og hvordan vi internaliserer det ved å ta det opp i oss og gjør det til vårt eget. Knyttet til studien er dette relevant som en forståelsesramme for hvordan samfunnet er konstruert og hvordan vi som mennesker institusjonaliseres inn i samfunnsskapte kontekster som inneholder blant annet normer, holdninger og forventninger vi identifiserer oss med, for eksempel som det å være eldre i dagens samfunn.

2.1.2 Sosial identitet

I et sosialkonstruktivistisk perspektiv beskrives identitet som sosialt og samfunnsmessig skapt. Sosiale prosesser og relasjoner i samfunnet er med på å forme, opprettholde, modifisere, eller til og med omforme identitet. Berger og Luckmann (2000) beskriver at de sosiale prosessene som er involvert både i dannelsen og opprettholdelsen av identiteten, bestemmes av den sosiale strukturen (Berger & Luckmann, 2000). Dette fremkommer også i beskrivelser av stigma (Goffman, 2010). Stigma kan ses i relasjon til de kollektive holdningene som skapes i dagens samfunn knyttet til eldre og aldring. Goffman (2010) beskriver stigma som å handle om å bli tilegnet egenskaper som er diskrediterende, og det kan forstås som en konflikt mellom en person eller gruppes tilsynelatende og faktiske sosiale identitet. Det er en sosial prosess hvor identitet defineres og formes som følge av omgivelsenes reaksjoner, kategoriseringer og bedømminger (Goffman, 2010). Det skapes med andre ord i samfunnet av det som sies og gjøres blant folk flest. Samfunnsskapte holdninger preger mennesker ved at man identifiserer seg med dem, og gjør dem til personlige holdninger. På den måten bæres kulturen av de menneskene som identifiserer, og innordner seg den (Goffman, 2010). Forståelsen av sosial identitet og stigma er valgt for å utforske hvordan medlemmer av eldreråd erfarer eldrerådsarbeidet i en sosiokulturell kontekst. Det kan danne et forståelsesgrunnlag for hvordan deltakerne forhandler sin, og eldre som en gruppe, sosiale identitet.

2.2 Eldrerådsarbeid i lys av aktivitetsvitenskap

I hverdagslivet sørger ofte aktiviteter og deltakelse for konteksten interaksjonen med andre mennesker foregår i, og hverdagene er fylt med sosiale aktiviteter og de forholdene som disse mellommenneskelige situasjonene skaper (Christiansen & Townsend, 2009). Jeg har valgt å benytte meg av aktivitetsvitenskap for å belyse hvordan aktiviteten eldrerådsarbeid kan være med på å forme sosial identitet og fremme helse. Og ikke minst hvordan den samfunnsskapte konteksten både kan være med på å fremme aktivitetsmuligheter og legge føringer for retten til aktivitet, men også være med på å hindre dette gjennom å skape en urett og begrensninger knyttet til deltakelse. Dette knytter seg til den forståelsen av det dialektiske forholdet mellom individ og samfunn som Berger og Luckmann (2000) beskriver.

Aktivitet og deltakelse har betydning for mennesket, og er med på å fremme helse og trivsel. Aktivitetsvitenskap er opptatt av hvordan et menneskes aktivitetsrepertoar, gjennom aktivitet og deltakelse i en samfunnskontekst skapes, utøves og knyttes opp i identiteter, sosiale roller og opplevelser av helse (Kristensen, Schou & Mærsk, 2017:9). Sett i lys av de kollektive holdningene som skapes i samfunnet knyttet til eldre og aldring, og til idealet om å være aktiv og produktiv, kan man se en sammenheng til perspektivet om at aktivitet anses å ha en grunnleggende betydning i å skape, bekrefte og oppleve mening i tilværelsen. Meningen aktiviteter tilskrives skapes av blant annet aktivitetens formål og prosess, de personlige erfaringer og den symbolske verdi som er forbundet med aktivitetene. I tillegg springer det ut fra opplevelsen som utførelsen av aktiviteten gir, og den sosiokulturelle definisjonen av aktiviteten (Kristensen, 2017).

I aktivitetsvitenskap er «occupation» er et sentralt begrep. I denne studien blir det oversatt til aktivitet og deltakelse. Begge ordene vil bli benyttet, og tar utgangspunkt i en forståelse som beskriver hverdagsaktivitetene som gjøres av mennesker som individer, i familier og innen samfunn, som opptar tid og gir mening og hensikt i livet. Det inkluderer aktiviteter og deltakelser som mennesker må gjøre, ønsker å gjøre, trenger å gjøre og som det forventes at man gjør (Christiansen & Townsend, 2009, Cutchin & Dickie, 2012). Betydningen av omgivelsene, eller den konteksten man befinner seg i er vesentlig, og beskrives som å være

med på å forme de handlinger et menneske gjør, og aktiviteter må ses i samspill med den gitte kontekst. Dette er i tråd med Berger og Luckmann (2000) sin forståelse av det dialektiske forholdet mellom individ og samfunn; et hvert menneske er kontinuerlig i relasjon med sine omgivelser, her også den historiske og kulturelle konteksten. Hvordan mennesker tillegger hverdagens meningsfulle aktiviteter betydning anses å være tett knyttet til, og innvevd i den respektive kultur og livssituasjon vedkommende befinner seg i (Kristensen, 2017).

2.2.1 Eldrerådsarbeid som en overgangsaktivitet

Som en naturlig del av det å bli eldre i vårt vestlige samfunn skjer det en overgang, en transaksjon, i livet. Man går fra å være yrkesaktiv til å bli pensjonist. Det er en forventet overgang i livet som er formet av en sosiokulturell forståelse av hva som er normen i samfunnet og dermed forventet (Lund, Sveen, Asbjørnslett & Raanaas, 2017). Knyttet til studien er transaksjon et aktuelt begrep for å utforske hvordan deltakerne skaper mening i den nye livsfasen gjennom eldrerådsarbeidet. Forfatterne beskriver at slike transaksjoner skaper en forandring som griper inn i hverdagslivet og berører aktiviteter, relasjoner, roller, forestillinger og rutiner (Lund et al, 2017).

Det er naturlig å tenke at det å bli pensjonist kan kreve en tilpasning, og en reforhandling av sosial identitet, og at man gjennom deltakelse i meningsfulle aktiviteter er med på å gjøre dette. Jonsson (2009) skriver at arbeid blant annet relateres positivt i forhold til opprettholdelse av sosial kontakt og samhold, det å være en del av noe større, å få bruke ens kunnskap og kapasitet, være produktiv og nyttig. Ved pensjonering oppstår, det forfatteren velger å kalle, paradokset frihet; alt er opp til en selv, og ingen forventer noe av en.

Muligheten til å kunne delta i meningsfulle aktiviteter beskrives å være avgjørende for om man som pensjonist opplever positive livserfaringer (Jonsson, 2009).

Aktivitetene og deltakelsen mennesker velger er med på å forme ens livsstil, produktivitet, sosiale relasjoner, deres helse, velvære og deltakelse i samfunnet (Christiansen & Townsend, 2009). Det er også med på å forme sosial identitet. Menneskers identitet er ikke statisk og uforanderlig, men skapes i et komplekst samspill av psykologiske, sosiale og samfunnsmessige prosesser som kontinuerlig utspiller seg i den enkeltes personlige

hverdagsliv. «*Mennesker former sin egen identitet ved å kontinuerlig navigere og forhandle seg frem til en selvforståelse i et samspill mellom egen livshistorie, verdier og håp for fremtiden, samt posisjoner og tilhørighet til steder, sosiale grupper og diskurser i samfunnet*» (Mærsk, 2017:96). Den nordiske og vestlige kulturelle konteksten innebærer at verdier knyttet til produktivitet, selvstendighet og effektivitet er fremtredende. I tillegg har det å være bidragsyter til samfunnet en sentral betydning. Som eldre, og pensjonist, er man i en stadig forhandling og reforhandling med disse verdiene da man ofte står utenfor arbeidslivet, og dermed også utenfor det som anses som verdifullt og av stor betydning i samfunnet. Man er ikke en bidragsyter på lik linje som man var tidligere. Gjennom å delta i frivillig arbeid opprettholdes noen av faktorene arbeidslivet inneholdt. Selv om man ikke deltar i den type aktivitet for å tjene til livets opphold så gjøres ofte aktiviteten med samme type seriøsitet, engasjement og forpliktelse som man har gjort tidligere i yrkeslivet (Jonsson, 2009). Overgangen mellom yrkesaktiv til pensjonist er med på å endre tidsstruktur, hvordan ulike aktiviteter endrer eller skaper ny mening, endringer i sosiale relasjoner, og endringer i hvordan man oppfatter seg selv som en del av den naturlige konteksten (Jonsson, 2009).

2.2.2 Eldrerådsarbeid; en rett til deltakelse

Gjennom Eldrerådslova (1991) er det skapt rett til deltakelse og medvirkning i politisk utforming. Aktiviteten eldrerådsarbeid kan sies å være formet gjennom de kulturelle verdiene og normene som foreligger i samfunnet som livet leves, samtidig med de rådende økonomiske og politiske føringene som eksisterer (Whiteford, 2009). Dette kan ses som en måte å forme «rettferdige samfunn». Et rettferdig samfunn formes av prinsipper som tar utgangspunkt i mennesker og gruppers aktivitet- og deltakelsesrettigheter, behov, styrker og potensiale (Stadnyk, Townsend, Wilcock, 2009). Slike samfunn er med på å skape mening, verdier, muligheter og ressurser for deltakelse i aktiviteter. Dette er i tråd med forståelse av at det er i de sosiale interaksjonene, og den dialektiske prosessen mellom individ og samfunn, opplevelsen av mening skapes, kontinuerlig om fortolkes eller konstrueres (Blumer, 1969).

Samtidig ser man at muligheten for deltakelse i meningsfulle aktiviteter ikke er en selvfølge for alle. Viktigheten av retten til meningsfulle aktiviteter er vesentlig innen

aktivitetsvitenskap, og omhandler de rettigheter mennesker bør ha for å kunne trives og utvikle seg som aktive deltakere i samfunnet (Asaba, Josephsson & Jonsson, 2017). Ikke alle mennesker er gitt like muligheter for å delta i ønskede aktiviteter eller i aktiviteter som har individuell, familiær eller kulturell mening grunnet årsaker som er utenfor kontroll for menneskene som opplever denne ekskluderingen (Whiteford, 2009). Man kan si at blant annet eldre blir utsatt for en type urettferdighet på grunn av de samfunnsstrukturer vi har skapt, gjennom økonomiske, omgivelsesmessige, sosiale, historiske, kulturelle og politiske faktorer (Whiteford, 2009). Disse strukturene kan frata eldre muligheten for, og adgang til å engasjere seg i aktiviteter som gir mening for den enkelte. Det anses som viktig at mennesker oppnår deltakelse, både for å kunne oppnå utbytte, utvikling, følelse av autonomi og en opplevelse av å kunne ha meningsfulle og verdifulle aktiviteter i hverdagen (Asaba et.al, 2017).

3 METODEREFLEKSJON

I dette kapitlet vil jeg presentere den metodiske prosessen og refleksjoner knyttet til valgene som er tatt underveis. Jeg har valgt å skrive det frem detaljert, i håp om å skape et transparent bilde, og dermed forsøke å gjøre det mulig å følge metodeprosessen frem til resultatene.

3.1 Valg av design

Kvalitativt design beskrives som hensiktsmessig når man ønsker å studere hvordan samfunnet skapes ved handling, interaksjon og meningsdanning (Thagaard, 2013, Tjora, 2010). Innen sosial konstruktivisme foreligger det en forståelse om at det eksisterer flere tolkninger av virkeligheten, og målet med kvalitativ forskning er å forstå hvordan individer skaper virkeligheten innen deres naturlige kontekst (Moser & Korstjens, 2017). Jeg ønsket å få en bredere forståelse av medlemmene i eldreråd sine erfaringer og oppfatninger, og anså det som hensiktsmessig å velge et kvalitativt design. Jeg observerte ett eldrerådsmøte i to eldreråd for å bli kjent med kontekst, deretter gjennomførte jeg et fokusgruppeintervju i hver av rådene, om hvilke erfaringer medlemmene hadde med å delta i denne konteksten.

3.2 Deltakerne

Studiens tema, og problemstilling la føring for utvalget. Gjennom deltakelse i eldreråd er man i et dynamisk samspill med seg selv som deltaker, de andre medlemmene i rådet, føringene som foreligger, oppgavene som skal gjøres, samarbeidspartnere man har rundt seg og med samfunnskonteksten som en overordnet ramme. Deltagernes erfaringer i et eldreråd er både skapt i samhandling med andre, og samtidig er den enkelte medskaper av den sosiale virkelighet ved at alt som sies og gjøres bidrar til etablering av den sosiale virkeligheten som omgir dem (Aadland, 2004). Sammen har de som en gruppe ulike erfaringer og opplevelser med seg som kan ses i relasjon med det kontinuerlige samspillet, og forhandlingen/reforhandlingen, med konteksten som samfunnets perspektiver og holdninger skaper.

3.2.1 Rekruttering

Gjennom en medstudent ble det sendt ut forespørsel til lederne av eldrerådene, med spørsmål om jeg kunne få observere et eldrerådsmøte hos dem, og om de medlemmene som var tilstede på det møtet kunne tenke seg å delta i et fokusgruppeintervju rett etter møtet. Medstudenten fungerte som en kontaktperson og formidler av informasjon og tilbakemelding, og det kalles i litteraturen for en formell henvendelse (Thagaard, 2013). Det ble sendt ut forespørsel til tre eldreråd, hvorav to av dem svarte ja. Det tredje aldri ga noen tilbakemelding, selv etter påminnelse. Da medlemmene i de to eldrerådene takket ja, og inviterte til en konkret dato for observasjon og intervju, foregikk videre kommunikasjon direkte med meg og den ansvarlige i hvert eldreråd.

3.2.2 Eldrerådene

Sammensetningen av medlemmer i eldreråd skal tilstrebe en tilnærmet jevn kjønnsfordeling (Eldrerådslova, 1991). I tillegg representerer rådet og dens medlemmer ulike aktører som har kjennskap til Eldres levekår. Dette er aktører som ulike pensjonistforeninger og politiske partier, valgt ut til å sitte i eldreråd, av årsaker som for eksempel engasjement, kompetanse og muligheter. Kommunene de valgte eldrerådene er tilknyttet til er middels store kommuner hvor det er spådd forventet stor vekst blant aldersgruppen 67+. Jeg antok at dette medfører at Eldres levekår oppfattes som viktig innad i kommunene. På bakgrunn av dette ble de valgte eldrerådene vurdert som hensiktsmessige, og som egnet til å kunne gi relevant datamaterialet for å belyse studiens problemstilling.

I studien er det tilsammen ni deltakere fordelt i to eldreråd, fire menn og fem kvinner. Selv om ikke det har vært et poeng i studien på å beskrive utvalget detaljert, kommer det frem under intervjuene at alle deltakerne har vært yrkesaktive frem til pensjonering, og har valgt å være frivillig engasjert etter å ha gått av med pensjon. Flere har høyere utdanning, og en annen fellesnevner er at alle har vært aktive i andre typer verv, utvalg og/eller politiske partier tidligere i livet.

3.3 Observasjon for å lære om eldrerådets kontekst

Observasjon beskrives å være godt egnet for å gi informasjon om praksis i dagliglivet, om hvordan personer forholder seg til hverandre, og hvordan de presenterer seg i sine omgivelser (Thagaard, 2013). Deltakende observasjon innebærer at forskeren er tilstede i sosiale situasjoner og systematisk iakttar hvordan samhandlingen foregår. Jeg var ikke deltakende i møtene som et likeverdig medlem av rådet, men jeg fikk plass nederst rundt bordet i begge rådene. Det medførte at jeg fikk med meg det som skjedde og ble sagt, men samtidig opptok jeg ikke for mye oppmerksomhet. Ved å gjennomføre observasjon i eldrerådsmøte i de to representerte eldrerådene i studien fikk jeg muligheten til å studere samhandlingen og interaksjonen deltakerne seg i mellom, uten at det direkte var påvirket og styrt av meg som forsker. Det beskrives å gi et bredere innblikk i konteksten til de sosiale situasjonene som studeres (Green & Thorogood, 2009, Fangen 2010, Thagaard, 2013). Det må tas høyde for at min tilstedeværelse kan ha påvirket gjennomføringen av møtet og samspillet deltakerne i mellom. Observasjonene kan ha bidratt til at de har opptrådt annerledes enn de gjør til vanlig under eldrerådsmøtene da det blir en noe annerledes setting for deltakerne (Thagaard, 2013, Tjora, 2010).

3.3.1 Hva lærte jeg om eldrerådene gjennom observasjonene

Det var tydelig en fast plassering av deltakerne rundt bordene, hvorav lederne hadde lik plassering. Begge satt de øverst, sammen med kommunens politiske sekretær, mens de andre deltakerne hadde plasser ved bord nedover fra ledernes plass. Dynamikken og samtalene i møtet var styrt, ved at lederne i begge rådene uttalte seg mest, og var ordstyrer. De øvrige medlemmene ble gitt ordet ved å rekke opp hånden, og kom med innspill og forslag til sakene som ble tatt opp.

Gjennom å observere møtene fikk jeg et innblikk i det som utspilte seg mellom deltakerne i form av meningsutvekslinger, følelsestemninger og samhandlingskulturen innad i rådet. Det ga et bredere utgangspunkt for å gjennomføre fokusgruppeintervju, og forståelse for videre tolkninger og analyser. Det gjorde det nok mulig å se mindre åpenbare sider ved fenomenet eldrerådsarbeid (Fangen, 2010). Det ga innsikt som ga et godt grunnlag for å forstå

dialogene og meningsutvekslingene underveis i intervjuene. Jeg fant det interessant hvordan de var opptatte av eldres levekår, og hvordan de gjennom sakene sine jobbet for å fremme dette. De var opptatte av overordnede kommuneplaner, årsrapportene fra kommunene, velferdsteknologi og hverdagsrehabilitering. Jeg la merke til at de tidvis snakket om eldre som “noen andre” enn seg selv, samtidig som enkelte trakk frem personlige erfaringer knyttet til tematikken de drøftet. I begge eldrerådene snakket de om å få tilbakemeldinger fra andre instanser i kommunen på hva som var ment i de ulike politiske planene og kommunale rapportene, eller hvordan disse instansene ivaretok ulike synspunkter. I det ene møtet ble det også presisert at de «måtte passe på» slik at saker ikke ble glemt eller nedprioritert.

Under observasjonen tok jeg feltnotater i form av stikkord, som senere ble skrevet om til mer utfyllende beskrivelser (Fangen, 2010, Tjora 2010). Kunnskapen observasjonen ga er benyttet som innsikt i konteksten eldreråd, og hvordan arbeidet i rådene foregår. Innsikten har jeg hatt med meg inn i intervjuene og i analysene av datamaterialet fra intervjuene. Jeg har ikke trukket inn feltnotatene fra observasjonene inn i datamaterialet, men de har likevel bidratt til å forstå datamaterialet i lys av deres arbeid i eldreråd.

3.4 Datainnsamling gjennom fokusgruppeintervjuer

Intensjonen, og en av fordelene, ved å gjennomføre et fokusgruppeintervju i stedet for individuelle intervjuer, var at dialogen hovedsakelig skulle skje mellom deltakerne. Deltakerne i studien fulgte opp hverandres historier under fokusgruppeintervjuene, kom med innspill og tidvis ulike perspektiver, som førte til fyldige beskrivelser og ny forståelse. Dette trekkes frem som en av styrkene ved fokusgruppeintervjuer (Tjora, 2010, Wilkinson, 2004). En god dialogflyt deltakerne i mellom gjorde det mulig å skape kunnskap om hvordan de snakket om tematikken seg i mellom, og om språket, begreper og talemåten gruppene seg i mellom benyttet (Mack, Woodson, MacQueen, Guest & Namey, 2005, Wilkinson, 2004). Individuelle intervjuer kunne også ha vært egnet for å beskrive fenomenet ut fra et perspektiv om at den virkelighetsforståelsen et menneske oppfatter er den virkelige virkeligheten; deltakerens livsverden (Kvale & Brinkmann, 2009). En av fordelene med kvalitativ forskning og intervju som metode er at man har et fleksibelt design

som tillater å følge deltakernes fortellinger, til å kunne stille oppfølgingsspørsmål, og til at deltakerne kan ta opp temaer som på forhånd ikke er planlagt (Thagaard, 2013). Ved å ha valgt bort individuelle dybdeintervjuer som form er jeg klar over at jeg mistet anledningen til å kunne følge de enkelte deltakernes fortellinger spesifikt og bredere, som kunne ha gitt meg ytterligere nyansert innsikt og kunnskap om det som ble beskrevet (Thagaard, 2013). Jeg mistet fordelene ved at kunnskapsutviklingen skjer mellom forskeren og en deltaker uten andre påvirkende faktorer (Kvale & Brinkmann, 2009). For noen kan det også oppleves tryggere å fortelle om erfaringer med kun forskeren til stedet, spesielt dersom det omhandler sensitiv og svært privat informasjon. Jeg vurderte at dette ikke var tilfelle i denne studien. Jeg ønsket at deltakerne skulle snakke om det de opplevde som viktig for dem og for eldres levekår, som medlemmer i eldreråd. I tillegg var det to grupper hvor deltakerne kjente hverandre godt, og som var vant med å snakke sammen om tematikken. Jeg opplevde at dette ga en god og trygg gruppedynamikk, og at fokusgruppeintervjuer dermed var godt egnet for denne studien.

3.4.1 Gjennomføring av fokusgruppeintervjuene

Det var syv medlemmer på møtet i det ene eldrerådet og fem medlemmer på møtet i det andre eldrerådet. Da ikke alle kunne stille på fokusgruppeintervjuet endte jeg opp med å intervjuer fem stykker i det første intervjuet og fire stykker i det andre. Det eksisterer ulike meninger om hva som er det ideelle antallet deltakere i fokusgruppeintervjuer. Tjora (2010) skriver om «mini-fokusgrupper» som kan ha et færre antall deltakere, med at de da er spesialister på temaet som skal diskuteres. Wilkinson (2004) beskriver også at fire til åtte deltakere ofte er normen. Deltakerne i studien er inkludert med utgangspunkt i at alle er medlemmer av eldreråd, og har det frivillige eldrerådet som fellesnevner (Tjora, 2010, Wilkinson, 2004). Jeg opplevde fokusgruppene som hensiktsmessige og store nok da de utvekslet mye erfaring og mange meninger, og det ble et innholdsrikt og spennende datamateriale. Ved flere deltakere kunne det ha blitt enda fyldigere. På den andre siden hadde jeg deltakere som var vant til å engasjere seg, og til å snakke. Ved dobbelt antall deltakere kunne det ha gitt utfordringer med å begrense tid og omfang av intervjuene. Korstjens og Moser (2017) beskriver at fordelene med mindre fokusgrupper er at det gir deltakerne mer tid til å utdype deres perspektiver og fortellinger, og på den måten bidra med

mer detaljert informasjon. Fordelen med større grupper er at det kan generere større variasjon og perspektiver i datamaterialet. Ved å gjennomføre to fokusgruppeintervjuer med ulike elderråd, i stedet for med bare ett, oppnådde jeg å øke variasjonen og dybden på informasjonen. Det har resultert i et rikt materiale med sterke og tydelige utsagn.

Begge fokusgruppeintervjuene ble gjennomført i et stort møterom i kommunenes respektive rådhus. Det var en kjent arena for deltakerne og de var dermed på «hjemmebane». Det var elderrådene som hadde booket rommene, og begge hadde ordnet det slik at det var kaffe og wienerbrød til oss. Det gjorde stemningen litt løsere og mindre formell. Samtidig gjorde det at jeg var en utenforstående, og den asymmetriske maktposisjonen som kommer forskeren til fordel ble litt mer jevnt fordelt. Selv om jeg hadde kontroll og makt i intervjuene knyttet til tematikk og spørsmål, hadde de kontroll på arenaen og settingen intervjuene foregikk i.

Fokusgruppeintervjuene var semistrukturerte. Det innebar at intervjuguiden (vedlegg 6) bestod av noen overordnede spørsmål som det var ønskelig at informantene snakket om, med noen underspørsmål/stikkord som det ble nødvendig å trekke inn da deltakerne selv ikke kom inn på det underveis i dialogene (Kvale & Brinkmann, 2009).

Fokusgruppemetoden legger opp til en moderatorrolle og en «notat-taker» (Mack et al, 2005). Moderatorrollen hadde jeg selv, mens en medstudent var med som notat-taker. Som moderator, og dermed ordstyrer, i en gruppe som var vant med at en leder styrte ordet, bød det til å begynne med på noen utfordringer med hvordan deltakerne ba om ordet gjennom å vise tegn. Dette på tross av at jeg hadde startet med å si at det skulle være som en samtale, og at alle kunne komme med innspill og bidra som de ønsket. Etter kort tid, i begge gruppene, avtok dette og de fleste deltok aktivt, selv om det var fremtredende i begge intervjuene at lederne var de som snakket mest. At ikke alle kom like mye til ordet er en ulempe som trekkes frem knyttet til fokusgruppeintervju (Thagaard, 2013, Green & Thorogood, 2018). Som moderator forsøkte jeg å inkludere alle, blant annet ved å tidvis henvende meg spesifikt til enkelte som ikke fortalte så mye. I tillegg oppsummerte jeg underveis min forståelse av det som nettopp var snakket om, henvendte meg til gruppen og spurte om jeg hadde forstått det rett, og om det var noen andre som ville tilføye noe.

Gruppene var godt kjent med hverandre og hadde mye å snakke om, som også omhandlet øvrig tematikk som ikke angikk studien. Som relativt uerfaren forsker og intervjuer bød det

tidvis på utfordringer å avslutte disse samtale for å gå videre med tema og spørsmål som forelå i intervjuguiden. Det var også vanskelig å raskt oppfatte om digresjonene i samtale kunne være av viktighet for studien eller ikke. Derfor skjedde det flere ganger i begge intervjuene at deltakerne avsporet og fikk snakket om andre ting en stund før jeg klarte å bryte inn. Samtidig ser jeg i ettertid at det var på enkelte av disse avsporingene at jeg fikk innsikten i at de snakket om arbeidet på en annen måte enn hva jeg hadde forventet meg.

Bisitteren var samme medstudent som hadde opprettet den formelle kontakten til eldrerådene, og hadde funksjon som en «notat-taker» ved at hun fortløpende noterte seg utsagn hun oppfattet som aktuelle og interessante. Rollen innebar å komme med oppfølgingsspørsmål både underveis og på slutten av intervjuene dersom det hadde kommet frem nye perspektiver eller utsagn som jeg som moderator ikke hadde fanget opp. I tillegg var bisitteren med på praktiske oppgaver som å organisere bordene, samle inn samtykkene og ha en viss oversikt over tiden under intervjuene. I etterkant drøftet vi intervjuene, og de umiddelbare utsagnene og innsikten som hadde fremkommet under intervjuene. Bisitteren har underveis i forskningsprosessen vært en sparringspartner for å validere tolkningen av utsagnene og sammenhengen, hvilket har vært til stor hjelp.

3.5 ANALYSEPROSESSEN

Som litteraturen beskriver foregikk analysene kontinuerlig gjennom hele forskningsprosessen (Thagaard, 2013). Jeg tok utgangspunkt i Braun & Clarke (2006) sin sekstrinns modell for tematisk analyse. Det er en induktiv metode som tar utgangspunkt i datamaterialet og lar det sette føringer for funnene og resultatene (Braun & Clarke, 2006). Allikevel vil aldri analysene være helt løsrevet fra forskeren og den faglige plattformen forskeren representerer (Thagaard, 2013, Ruyter, Førde & Solbakk, 2014). Dette er noe jeg har prøvd å være bevisst på i analyseprosessen gjennom å forsøke å ivareta deltakernes perspektiver og meningsskaping i analysens seks trinn, og deretter videre i presentasjonen av resultatene. For å tydeliggjøre min faglige plattform i forkant av analysene vil jeg først i dette kapitlet presentere min forforståelse, før jeg presenterer analysens seks trinn. Ved å gjøre dette håper jeg å vise hvordan deltakernes perspektiver og datamaterialet i sin helhet er forsøkt å være styrende i prosessen.

3.5.1 Min forforståelse

Som ergoterapeut anser jeg aktivitet og deltakelse som en viktig del av livet, hvor den meningsfulle og målrettede virksomheten mennesker utfører i dagliglivet er en forutsetning for trivsel og opplevelse av god helse (Brandt, Madsen & Peoples, 2013). Det handler om at mennesker har behov for, og rett til aktivitet og deltagelse. Selve aktivitet utførelsen ses på som et dynamisk samspill mellom menneske, aktivitet og omgivelser, hvor mennesket utvikles gjennom aktivitet (Townsend & Polatajko, 2007). Sammenhenger mellom aktivitet, deltakelse og helse i et kontekstuellt perspektiv (Wilcock, 2011) er også en del av den faglige bakgrunnen jeg som forsker har med meg inn i forståelsen av tematikken og studieprosessen igjennom. Dette er det faglige utgangspunktet, men jeg ønsket å forsøke å se deltagelse i et eldreråd også i en større sammenheng, i en samfunnskontekst. Som forsker og intervjuer er jeg selv et viktig redskap ved å være en del av den virkelighetsoppfatningen som studeres, prosessen igjennom, og det gjør det også vanskelig å stille seg helt nøytral til det som skal studeres (Kvale & Brinkmann, 2009).

3.5.2 Gjennomføringen av tematisk analyse

Det beskrives at den kvalitative forskningsprosessen er preget av til dels flytende overganger mellom datainnsamling og analyser (Thagaard, 2013). Analyseprosessen begynte allerede under intervjuene hvor jeg fanget opp utsagn jeg la spesielt merke til og som vekket nysgjerrigheten (Braun & Clarke, 2006). Dette var blant annet eldreverdighet, limet i samfunnet, eldrebremsekloss, vaktbikkjer, og å bli parkert. Noen av disse utsagnene ble fulgt opp av andre deltakere som utvidet forståelsen, mens på enkelte andre utsagn valgte jeg å følge det opp hos deltakeren som hadde sagt det ved å be de utdype, eller knytte det til eksempler.

Prosessen fortsatte videre, beskrevet som trinn en, gjennom transkriberingene. Intervjuene ble transkribert ordrett, men også «lyder» som hadde betydning for dialogen, som for eksempel anerkjennende «mmm..» ble også skrevet ned. Nilsen (2012) beskriver det som en fordel at man transkriberer selv fordi det er en del av analyseprosessen. Hun beskriver at nye tanker og ideer dukker opp gjennom lyttingen og skrivingen, og at man allerede kan få

ideer til umiddelbar koding. Slik Nilsen beskriver, opplevde også jeg at ord som ble gjentatt og setninger jeg oppfattet som viktige ble oppdaget. Dette var for eksempel meningsbærende ord og utsagn som «du blir attraktiv», «eldressurs», og «vaktbikkje». Når jeg så tok opp notatene, både mine og bisitter sine, fra intervjuene så jeg at det var sammenfallende notater. Jeg ble godt kjent med materialet mitt og konteksten. Situasjonen ble på en måte levende igjen. Transkriberingene skjedde noen dager etter hvert av intervjuene, og jeg opplevde det som hensiktsmessig for å huske detaljer som ikke nødvendigvis kom tydelig frem på lydopptaket, men som opplevdes viktige å ha med i datamaterialet. Dette beskrives som fordelene ved å transkribere så raskt som mulig (Nilsen, 2012). Jeg er ydmyk til at det er vanskelig å fremstille personers muntlige uttalelser på en lojal måte da det ikke er lett å skrive frem stemningsleie, nyanser i språk og kroppsspråk på en eksakt måte (Kvale & Brinkmann, 2009, Nilsen, 2012), og har gjort det etter beste evne. Det var en tidkrevende prosess, hvor jeg i tillegg til å transkribere intervjuene ordrett, fortløpende noterte hva jeg spesielt la merke til i samtalene og hvilke momenter som interesserte og tidvis overrasket meg, som for eksempel måten de snakket om å være vaktbikkje på.

Jeg leste igjennom det transkriberte materialet flere ganger og tok prosessen videre til trinn to hvor jeg genererte en umiddelbar sortering av materialet (Braun & Clarke, 2006). Jeg lagde meg overskrifter som jeg sorterte utsagn under, for eksempel; «Hvordan snakker de om å være limet i samfunnet?», «Hva er viktig med å jobbe for eldresaken?» og «hvordan snakker de om personlig utbytte?». Nilsen (2012) skriver om å gi slipp på teoriene, at man gjennom åpen koding gir slipp på teoriene for å få tak i det datamaterialet forteller. Samtidig skriver hun at analyseprosessen alltid vil gjenspeiles av forskerens erfaringer, kunnskaper og forforståelse da det er det som fører til at forskeren ser «noe», at datamaterialet blir data (Nilsen, 2012). Den umiddelbare sorteringen ser jeg i ettertid både er preget av min forforståelse og den innsikten og nysgjerrigheten jeg fikk ved intervjuene. For eksempel overskriften som viser til at arbeidet ga personlig utbytte er knyttet opp til min faglige plattform som ergoterapeut, mens det å være limet i samfunnet, og å jobbe for eldresaken var jeg nysgjerrig på hva innebar. Stikkord ble notert, utsagn fargelagt og jeg forsøkte å jobbe induktivt med systematiseringen. Innholdsrike og hensiktsmessige utsagn i materialet som kunne knyttes til problemstillingen, og som jeg gjennom intervjuene tolket at var viktig

for deltakerne å snakke om, ble vurdert som meningsbærende utsagn (Braun & Clarke, 2006). Det var mange meningsbærende utsagn som ble tatt med inn i analysene for å sikre at meningsinnholdet ikke ble endret eller tapt. Det medførte at mange av de meningsbærende utsagnene handlet om det samme.

Meningsbærende utsagn ble flyttet rundt i temaer opptil flere ganger, og det ble lagd flere forskjellige tabeller som viste ulik inndeling på temaene. Jeg strevde med å finne en tilnærming til denne prosessen som lot datamaterialet være førende. Tilslutt endte jeg opp med å skrive ut og klippe alle utsagnene slik at de stod alene. Deretter sorterte jeg de i bunker etter hva utsagnene handlet om. Deretter ble bunkene vurdert på nytt for å se om noen kunne slås sammen, og denne prosessen ble gjentatt flere ganger. Det tok en stund før jeg opplevde at grupperingene var gode nok, og til at jeg klarte å sette det inn i temaer som dannet en sammenheng og mening slik trinn tre i analyseprosessen beskriver (Braun & Clarke, 2006).

Jeg hadde før oppstart en klar formening om at deltakerne kom til å snakke om at det å være engasjert i frivillig arbeid var viktig for dem. At det var med på å danne en struktur og opprettholdelse av rutine i hverdagen, at det var betydningsfullt for dem å fortsatt ha et dagligvirke, og at det ga dem en positiv opplevelse av helse. Jeg trodde også de kom til å snakke om at arbeidet hadde betydning for andre eldre, og at de jobbet for at alle eldre skulle ha det godt med verdige forhold og aktivitetstilbud. På en måte snakket de om dette også, men som sagt oppfattet jeg allerede under intervjuet at de snakket om det på en annen måte og med et annet perspektiv. Det gjorde at jeg virkelig måtte prøve å se materialet med så «nøytrale» øyne som mulig, for de snakket jo mye om den sosiokulturelle konteksten også. Temaene jeg endte opp med da var «eldre som et samfunnsproblem?», «vaktbikkje» og «å være til nytte».

Trinn fire i analyseprosessen omhandler gjennomgang av temaene, se overordnet sammenheng og historie bak temaene (Braun & Clarke, 2006). Prosessen var hele veien dynamisk ved at jeg kontinuerlig gikk tilbake til transkripsjonene mine for å kvalitetssikre utsagn og sammenheng, og for å lete etter motsetninger eller utfyllende utsagn, og prøve ut

ulike alternativer og perspektiver. Thagaard (2013) beskriver dette som å sørge for å opprettholde et helhetsperspektiv, det å vurdere utsag opp mot intervjuene som helhet.

Deretter jobbet jeg videre med temaene, kondenserte innholdet i temaene for å fange essensen og forsøkte å navn sette dem på nytt slik trinn fem beskriver (Braun & Clarke, 2006), illustrert i tekstboks under (tekstboks 1).

<p>Eldre som et samfunnsproblem?</p> <ul style="list-style-type: none"> • et problem, stigmatisert, diskriminert. • vært her hele tiden. • rasende • en ressurs, ikke en bekymring. • limet i samfunnet • De klager på at vi blir gamle • skviset ut av arbeidslivet. • de unge dyrkes • blir parkert • Eldre er like forskjellige som alle andre mennesker • Vi er bidragsyttere. Har god økonomi, god tid og mye livserfaring. • Vi kan snakke for oss. • Ulempen er hvis du lever lenge nok så blir du parkert. • Det kan lede opp til at man øker pensjonsalderen. • Når man kommer til en viss alder defineres man som eldre og da er det ut av arbeidslivet • Virker som om de tror alle over 85 år er demente. • De fleste er glad for å være med i samfunnet. • Gal vinkel å omtale en gruppe av befolkningen på • «Eldreråd var et supperåd sa dem», Da bestemte jeg meg for at den suppa skulle de få spise. • Vi gjør det samme som andre gjør • ønsker ikke være en eldrebremsekloss.	<p>Kondensert tekst</p> <p>«Opplever å bli sett på som et problem som plutselig har oppstått, at man er en bekymring som det klages på. Virker som om de tror alle over 85år er demente og at den ressursen eldre er ikke har verdi.»</p>
--	---

Tekstboks 1 viser tema «eldre som et samfunnsproblem» generert i trinn 3 og 4

Trinn fem handler om å skrive frem resultatene, mens trinn seks handler om å skrive frem selve forskningsrapporten (Braun & Clarke, 2006). I analyseprosessen og ved framskrivning av resultatene er det forsøkt å beholde de meningsbærende utsagnene innenfor opprinnelig sammenheng. Selv om utdragene er blandet, fra begge intervjuene, omhandler de det samme tema, slik det er snakket om i intervjuene. Dette er gjort for å opprettholde lojalitet til deltakerne, samt for å forsøke å ivareta et helhetsperspektiv ut fra datamaterialet (Thagaard, 2013). Underveis, og spesielt når resultatene ble skrevet frem, ble det tydelig at resultatene gjorde at utgangspunktet for studien måtte ses på med et nytt blikk. Det deltakerne snakket om var spennende, og for meg ganske så uventet. De var ikke så opptatte av hvordan deres deltakelse i eldrerådsarbeidet var med på å forme deres hverdagsliv og aktiviteter. Derimot opplevde jeg at de snakket om hvordan samfunnsskapte forestillinger har betydning for eldres levekår, og hvordan dette skapte mening i deres arbeid i eldreråd.

Jeg valgte å gå videre med tre temaer, som er innbyrdes likeverdige og sammenvevde. Det er forsøkt å benytte temanavn som kan oppfattes meningsfylte både faglig, men også av deltakerne. Dette for å ikke tvinge materialet inn i forhåndsdefinerte kategorier (Thagaard, 2013). Temaene som presenteres i artikkelen (kapittel 8.0) er; «eldre som ressurs, ikke en parkert bekymring», «eldreråd; et supperåd og vaktbikkje», og «om å ikke slippe tilhørigheten til samfunnet»

Jeg har i resultatene valgt å presentere mange direkte sitater fra materialet uten å tolke de videre. Det har vært et bevisst valg for å styrke troverdigheten til studien, det er informantenes «stemme» som er gjort synlig for leserne (Tjora, 2010). Det er nærliggende å anta at dersom en annen forsker skulle ha sett på datamaterialet så ville kanskje resultatene bli annerledes. Jeg har derfor gjennom redegjørelse for forforståelse og prosessen forsøkt å skape et transparent bilde av hvordan jeg har utviklet en kunnskap, som igjen har utvidet min forståelse om fenomenet.

3.6 Ethiske refleksjoner

Det ble utarbeidet et informasjonsskriv og et samtykkeskjema som informantene fikk oversendt sammen med henvendelsen til eldrerådene (vedlegg 4 & 5). Deltakerne fikk også informasjonsskrivet, og muntlig informasjon, med mulighet for å stille spørsmål i forkant av hvert intervju, før det ble innhentet signatur på samtykkeskjemaet. Informasjonen omhandlet studiens formål, anonymisering, oppbevaring av data, taushetsplikt, at deltakelse var frivillig og at det er mulig å trekke seg fra prosjektet dersom de ønsker det (Helseforskningsloven, 2008, Kvale & Brinkmann, 2009). Alle skrev under på samtykket før fokusgruppeintervjuene ble igangsatt.

I kvalitativ forskning beskrives forskeren selv som det viktigste instrumentet.

Datainnsamlingen innhentes av forskeren selv, det er konstruert gjennom interaksjon med deltakerne og forskeren, og det er forskeren som gjennomfører analysene og tolkningen av det samme materialet (Nilsen, 2012). Som moderator av fokusgruppeintervjuene har jeg vært medskaper av data da kunnskapen er produsert gjennom interaksjonen mellom meg som intervjuer og intervjupersonene i studien, og det foreligger en asymmetrisk

maktrelasjon og en makt i tolkningsprosessen (Kvale & Brinkmann, 2009, Järvinen & Mik-Meyer, 2005). Dette er noe jeg har forsøkt å være bevisst på, og jeg har etterstrebet å ha et bevisst og kritisk forhold til meg selv som forsker, aktørene og datamaterialet da både integritet og person er avgjørende for kvaliteten på den vitenskapelige kunnskap og de etiske beslutningene som treffes (Kvale & Brinkmann, 2009).

Thagaard (2013) beskriver at i intervju situasjonen er det viktig at forskeren viser respekt for deltakerne ved å ta hensyn til at ikke deltakerne utleverer informasjon som de vil angre på i ettertid. Deltakerne i studien nevnte ved flere tilfeller både navn på personer og institusjoner innad i kommunen, hvorpå de i enkelte tilfeller viste at de syntes det var ubehagelig å ha spesifisert noe/noen ved navn. Det medførte at jeg raskt gjentok at materialet skulle anonymiseres og omskrives allerede i transkriberingen slik at det ikke fremkom videre i studien. Dette ble også gjentatt etter at intervjuene var ferdige, hvor jeg takket for at de hadde stilt opp og delt sine erfaringer og meninger med meg, og presiserte at det ikke skulle være mulig for andre å gjenkjenne verken personer, hendelser eller steder videre i studien min. Og for å ivareta integriteten til de personene som ble intervjuet, både under selve intervjuet og i etterkant, når resultatene presenteres og fortolkes, er alle gjenkjennelige detaljer anonymisert, og opplysninger knyttet til personene behandlet med varsomhet (Mack, et.al., 2005, Thagaard, 2013). Det skal ikke være mulig for andre en intervju personene selv, meg og min bisitter å gjenkjenne deltakerne og deres utsagn, og dermed er det forsøkt å unngå at deltakerne blant annet kan utsettes for skade eller belastning på grunn av studien.

En annen etisk refleksjon som knyttes til tematisk analyse er at ved å løsrive en tekst fra den helheten den opprinnelig tilhører gir man deltakernes forståelse en mindre fremtredende plass (Thagaard, 2013). Gjennom fokusgruppeintervjuene etterstrebet jeg å prøve å få min umiddelbare forståelse av det som ble sagt bekreftet, ved å benytte spørsmål som for eksempel; «forstår jeg deg/dere rett at det handler om...?». Dette ga deltakerne mulighet til å korrigere forståelsen eller som de ofte gjorde; utdype temaet mer. Allikevel er temaene definert av meg gjennom analyseprosessen og preges derfor av min forståelse at materialet. Det kan føre til en fremmedgjøring for deltakerne (Thagaard, 2013). Thagaard beskriver at dette kan medføre til at det de føler de har formidlet ikke er representert i det ferdige

produktet. Samtidig beskrives det at ved å presentere temaer basert på synspunkter til alle deltakerne i studien kan føre til at de enkelte deltakerne kan kjenne seg igjen i en forståelse som da er felles for miljøet undersøkelse er utført i (Thagaard, 2013:191). Dette kan også knyttes til refleksjoner jeg har gjort vedrørende det informerte samtykke deltakerne ga. Thagaard (2013) beskriver i sin bok at personene som har samtykket til å delta i et prosjekt ikke vet hvordan dataene blir analysert og tolket, og at tolkningen dermed ikke er representert i samtykket fra deltakerne. Underveis i analysene og presentasjonen av både funn og drøfting er dette noe jeg har reflektert mye over. Deltakerne i studien fikk informasjon om at det skulle omhandle deres deltakelse i eldreråd og hvilke erfaringer de hadde med denne deltakelsen. Refleksjonene mine, som jeg også har drøftet med begge veilederne mine, har handlet om jeg faktisk har studert det jeg sa jeg skulle studere. Dette på grunnlag av at analysene mine ga meg noen overraskende funn, som beskrevet i kapittel 3.5.2. På en annen side ser jeg at jeg avsluttet begge intervjuene med å gi deltakerne en tilbakemelding på at jeg hadde sett for meg at de kom til å snakke om den konkrete meningen et slikt arbeid gir i forhold til hverdagen, knyttet til blant annet opprettholdelse av rutiner og mening i å ha noe å gå til. Videre fortalte jeg dem at det jeg satt igjen med var så mye større, at det handlet om å bli neglisjert og sett på som et problem, og om å kjempe for rettigheter. Dette bekreftet deltakerne. Så på en måte har jeg fått bekreftet analysene mine og funnene som har fremkommet.

Prosjektet omhandler ikke forskning på personopplysninger, eller har som mål å fremskaffe ny kunnskap om helse og sykdom, og er etter Helseforskningsloven (2008) § 2 og §4 ikke fremleggelsespliktig for regional komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK). Studien er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), med saksnummer 52652 (vedlegg 2), og av Kvalitetssikringsutvalget ved avdeling for Helsefag, Institutt for helse og samfunn, Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo (vedlegg 3). Lydfil og datamateriale er lagret på forskningsserver ved UiO, og rutine for sikker datalagring ved HELSAM er fulgt. Samtykkeerklæringene og kodenøkkel er oppbevart sikkert, og separert fra hverandre, og makuleres når studiet er fullført og godkjent.

4 GJENNOMSIKTIGHET, PÅLITELIGHET & GYLDIGHET

Gjennomsiktighet relateres til tydeligheten av metodene som er benyttet og hvor tydelig det er beskrevet for leseren (Green & Thorogood, 2018). Gjennom kappen har jeg forsøkt å skape et transparent bilde av både metode og analysene for å gjøre det mulig å følge meg gjennom de valgene som er tatt og hva som er gjort. I analysen har jeg skrevet detaljert frem trinnene som er tatt i utvikling av analysearbeidet, og at det har vært en kontinuerlig prosess. Eksempler knyttet til trinnene er vist, for å vise til hva jeg fant og hvordan analysene utviklet seg.

Green og Thorogood (2018) beskriver at pålitelighet innen kvalitativ forskning handler om å sikre en tydelig fremstilling av materialet og resultatene som gjør det mulig å forstå valgene som er tatt. Det beskrives også at troverdigheten øker ved å skrive frem funnene slik at det er mulig å gjøre vurderinger av de valgene som er tatt knyttet til tematisering og videre til tolkning av resultatene (Green & Thorogood, 2018). Som nevnt tidligere vil funnene i denne studien bli presentert i artikkelen (kapittel 8.0). Det er vektlagt fyldige beskrivelser til hvert av temaene som presenteres, og der blir det benyttet direkte utsagn fra deltakerne. Analysene og funnene er også drøftet med mine veiledere, og med medstudenten som deltok som bisitter under intervjuene. Green & Thorogood (2018) beskriver at det å drøfte med kollegaer er med på å styrke påliteligheten.

Green & Thorogood (2018:275) skriver at sannheten, eller gyldigheten, av en tolkning kan være et ganske problematisk begrep i konstruktivistiske tradisjoner da sannheter forstås å være sosialt konstruerte, i stedet for å være faste og essensielle. Jeg har forsøkt å gi et transparent bilde av analyseprosessen, og gjennom en grundig og detaljert beskrivelse av funnene mine som presenteres i artikkelen (kapittel 8.0). I tillegg er min forforståelse og faglige plattform beskrevet, og jeg har redegjort for studiens kontekst og teoretiske rammeverk. På den måten er det forsøkt å fremme et transparent bilde av studien for å gi leserne en mulighet for å gjøre vurdering av gyldigheten av resultatene og tolkningene, slik litteraturen beskriver (Green & Thorogood, 2018, Thagaard, 2013). Dataene og

studieprosessen er preget av hvordan jeg som forsker har tolket og forstått det som jeg har hatt tilgang til. Det er ikke noe som er «gitt der ute», utenfor min forståelse av den virkeligheten som er studert (Thagaard, 2013). Derfor har jeg også forsøkt å skrive inn min forskerrolle, både hvordan jeg som forsker påvirker forskningstemaene, hvordan rollen som intervjuer er med på å forme datamaterialet, og videre gjennom analysene. Dette beskrives å være en hensiktsmessig måte å vise refleksivitet med tanke på forskerrollen i studien (Green & Thorogood, 2018).

Et annet moment som må vurderes knyttet til kvalitativ forskning er overførbarhet (Green & Thorogood, 2018, Thagaard, 2013). Utvalget som er rekruttert for denne studien har det frivillige eldrerådsarbeidet som en fellesnevner, og deltakelse deres i eldreråd har vært førende. Jeg har ikke vært opptatt av personlige identifikasjoner som alder, bakgrunn og lignende, men hver og en representerer de seg selv og sine perspektiver. Jeg har forsøkt å gi en beskrivelse av utvalget og den sosiokulturelle konteksten, som sammen med studiens transparens kan gjøre det mulig å foreta vurderinger knyttet til om studien kan egne seg for andre grupper, områder eller kontekster.

Denne studien setter søkelyset på et aktuelt tema. Deltakelse i frivillig arbeid trekkes frem som en viktig aktivitet for å fremme og opprettholde helse blant eldre, sett i lys av den demografiske utviklingen (Folkehelsemeldingen, 2015, World Health Organization, 2015, Helsedirektoratet, 2016). Eldrerådsarbeid er en form for frivillig arbeid, og gjennom denne studien belyser jeg hvordan dette arbeidet erfarer av noen medlemmer i to kommunale eldreråd. Studiens informasjonsstyrke kan vurderes ut fra fem momenter; studiens problemstilling, utvalgets spesifisitet, studiens teoretiske forankring, dialogkvaliteten i intervjuene og analysestrategien (Malterud, Siersma & Guassora, 2015). Problemstillingen er åpen og kan besvares på ulike måter. Dette gjorde det mulig å justere studien litt etter hvert som datainnsamlingen og analyseprosessen brakte inn nye perspektiver enn forventet. Utvalget anses som relevant og hensiktsmessig for å belyse problemstillingen, og selv om det var små fokusgrupper ble det skapt et relevant og informativt datamateriale. Studien er forankret i et sosialkonstruktivistisk og aktivitetsvitenskapelig perspektiv, og jeg har forsøkt å skrive det frem på en tydelig og transparent måte. Jeg erfarte dialogen i begge intervjuene som god, men siden jeg er en relativt uerfaren forsker ser jeg ikke bort i fra at min

manglende erfaring kan ha redusert dialogkvaliteten. I metodekapittelet er analysestrategiene mine beskrevet trinnvis, hvilket gjør det mulig å vurdere kvaliteten på analysene. Som uerfaren forsker er det ikke alltid lett å vite hva som skal vektlegges, inkluderes eller ekskluderes underveis. Likevel anser jeg at studien er relevant som et bidrag inn forståelsen av hvordan frivillig arbeid kan erfares, og deltakernes erfaringer knyttet til kollektive holdninger rettet mot eldre kan være gjeldende ut over eldrerådsarbeid.

5 HVA KUNNE JEG GJORT ANNERLEDES

Jeg hadde liten erfaring med forskning før jeg startet opp denne studien. I tidligere studier har jeg gjennomført både dybde intervjuer, samt to fokusgruppeintervjuer, noe som gjorde at jeg kjente til noen av de kvalitative metodene for datainnsamling. Dette gjorde det nok litt lettere for meg å se omfanget av arbeidet som skulle gjøres knyttet til datainnsamlingen. Samtidig opplevde jeg det som vanskelig å lage en god intervjuguide som åpnet opp for fylldige svar og drøfting. Den ble prøvd ut på to personer, uavhengig av hverandre, og ble justert noe. Det kunne ha vært hensiktsmessig å gjennomføre et pilotintervju i et elderråd, for å teste intervjuguiden på gruppen som faktisk skulle svare. Kanskje hadde det medført til ytterligere justeringer, og fokusering i intervjuguiden, for i ettertid, når jeg ser hvilken retning funnene har tatt meg, tenker jeg at det er mer jeg skulle spurt om, eller andre nyanser jeg gjerne skulle ha fått frem. Blant annet dette aspektet med å skulle være vaktbikkje, og limet i samfunnet, og dette med samhandling mellom generasjoner. Også hadde jeg kanskje prøvd å være mer oppmerksom på det kontekstuelle i samtalene deres. Hvordan det erfares og bevisstheten deres knyttet til det sosiokulturelle, som de skapte strukturene og kollektive holdningene i samfunnet.

Et annet aspekt jeg har reflektert over i ettertid er at jeg kanskje skulle ha intervjuet dem på nytt, både som fokusgruppe, men kanskje også individuelle dybdeintervjuer. Dette for å kunne ta opp igjen enkelte elementer fra de første intervjuene slik at de kunne ha drøftet det enda mere inngående. Kanskje hadde beskrivelsene blitt fyldigere og mer spesifikke. Det hadde også vært aktuelt å observere flere møter i elderrådet, for å se hvordan de praktiserer det å for eksempel være vaktbikkjer, og hvordan de er med på å forhandle eldres posisjon i samfunnet. Det kunne også vært spennende å gjøre en metodetriangulering ved å ha observert samhandlingen i andre fora elderrådene deltar i, og gjennomført et spørreskjema for å dekke over flere råd, samt inkludert elderrådene som sitter i fylkeskommunene. Mer data kunne gitt enda fyldigere informasjon. På en annen side ville ikke dette vært hensiktsmessig for studiens tidsperspektiv og omfang.

Det hadde vært spennende å studere andre grupper, som for eksempel medlemmer av pensjonistforeninger, eldresentre og frivillighetssentralen. For å få frem bredere datamateriale knyttet til blant annet opplevelsen av samfunnets aktivitetsmuligheter ville det også vært nyttig å snakke med eldre som ikke engasjerer seg i frivillig arbeid. De som fyller dagene med andre aktiviteter og gjøremål, og de som velger å ikke være så aktive og deltakende på den måten som kan sies å være forventet av samfunnet og beskrevet i politiske dokumenter.

For min del har denne studien skapt en nysgjerrighet, og en lyst til å få vite mer. Som ergoterapeut er jeg en del av menneskers hverdag, og nære omgivelser. Det å få studere et fenomen på et mer sosiokulturelt nivå, har vært veldig spennende, og skapt en bredere forståelse for diskursene som er i spill i samfunnet; hvordan de erfares og hvordan de er med på å forme hverdagslivet.

6 OPPSUMMERING

Hensikten med kappen har vært å tilstrebe å beskrive prosessen transparent og fylldig gjennom detaljerte beskrivelser av valgene, hva jeg har gjort og vurderingene underveis. Jeg håper det har bidratt til at det er mulig å følge prosessen min. Det teoretiske rammeverket med beskrivelse av perspektivene jeg har valgt for å belyse og drøfte funnene er blitt presentert. Jeg har forsøkt å skape en rød tråd gjennom forskningsprosessen denne studien har hatt slik at det er mulig å følge prosessen videre nå som jeg i kapittel 8.0 presenterer artikkelen. Artikkelen er frittstående fra kappen. Det vil naturlig være noen gjentakelser fra kappen. Funnene og drøftingen, som ikke er blitt presentert her i kappen, er viet stor oppmerksomhet i artikkelen. Tilsammen viser kappen og artikkelen helheten i masterarbeidet mitt.

7 LITTERATURLISTE FOR KAPPEN

Aadland, Einar (2004). *"Og eg ser på deg"*. Vitenskapsteori i helse og sosialfag. Oslo: Universitetsforlaget.

Asaba, S. & Jackson, J. (2011). Social Ideologies Embedded in Everyday Life: A Narrative Analysis about Disability, Identities, and Occupation. *Journal of Occupational Science*, 18:2, 139-152. Hentet fra:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14427591.2011.579234>

Asaba, S., Josephsson, S. & Jonsson, H. (2017). Vitenskapsteoretisk, filosofisk og teoretisk grundlag for aktivitetsvidenskapen. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk aktivitetsvidenskap* (29-44). København: Munksgaard

Bakken, R. (2014). *Frykten for alderdommen. Om å eldes og leve som gammel*. Res Publica.

Berger, P.L & Luckmann, T. (2000). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Oslo: Fagbokforlaget

Black, W. & Living, R. (2004). Volunteerism as an Occupation and its Relationship to Health and Wellbeing. *British Journal of Occupational Therapy* 67 (12), 526-532.
Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/030802260406701202>

Blumer, H. (1969). *Symbolic interaction: Perspective and Method*. New York: The Free Press.

Brandt, Å., Madsen, A.J., & Peoples, H. (2013). Introduktion til ergoterapi. I Åse Brandt, Anette Judithe Madsen & Hanne Peoples. *Basisbog i Ergoterapi* (17-24). København: Munksgaard.

- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77-101. Hentet fra:
http://eprints.uwe.ac.uk/11735/2/thematic_analysis_revised_final.pdf.%20Accessed%20%20Oct%202017
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. London & New York: Routledge
- Carr, D.C., Fried, L.P & Rowe, J.W. (2015). Productivity & Engagement in an aging America: The Role of Volunteerism. *American Academy of arts & Sciences* 144 (2), 55-67. Hentet fra http://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/DAED_a_00330
- Christiansen, C., & Townsend, E. (2009). An Introduction to Occupation. I Charles Christiansen & Elizabeth Townsend, *Introduction to Occupation: The Art of Science and Living* (1-34). Essex: Pearson Education Limited.
- Cutchin, M.P. & Dickie, V.A. (2012). Transactionalism: Occupational science and the pragmatic attitude. I Gail E. Whiteford & Clare Hocking, *Occupational Science. Society, Inclusion, Participation* (23-37). West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Daatland, S.O. (2008). *Aldring som provokasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Daatland, S.O. & Solem P.E. (2011). *Aldring og samfunn. Innføring i sosialgerontologi*. 2.utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eldrerådslova. (1991). Lov om kommunale og fylkeskommunale eldreråd m.v av 8 oktober 1991 nr. 76. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-11-08-76>
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Gabriel, Z & Bowling, A. (2004). Quality of life from the perspectives of older people. *Ageing and Society*, 24 (5), 675 - 691. Hentet fra:
<http://discovery.ucl.ac.uk/1648/1/qualityoflife.pdf>

- Goffman, E. (2010). *Stigma. Om avvigerens sociale identitet*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.
- Goth, U.S. & Småland, E. (2014). The Role of Civic Engagement for Men's Health and Well Being in Norway- A Contribution to Public Health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11(6), 6375-6387. Hentet fra: <http://www.mdpi.com/1660-4601/11/6/6375/htm>
- Green, J. & Thorogood, N. (2009). *Qualitative Methods for Health Research*. London: SAGE Publication Ltd.
- Green, J. & Thorogood, N. (2018). *Qualitative Methods for Health Research*. London: SAGE Publication Ltd.
- Helse- og omsorgsdepartementet (2015). *Folkehelsemeldingen. Mestring og muligheter*. (Meld.St.19 2014-2015). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/7fe0d990020b4e0fb61f35e1e05c84fe/no/pdfs/stm201420150019000dddpdfs.pdf>
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2016). *Flere år- flere muligheter. Regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn*. Oslo: Departementene. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/c8a8b14aadf14f179a9b70bc62ba2b37/strategi_eldrepolitikk_110316.pdf
- Helsedirektoratet (2016). *Aldring, mestringsbetingelser og livskvalitet*. OSLO: Helsedirektoratet. Hentet fra: <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/1191/Aldring,%20mestringsbetingelser%20og%20livskvalitet%20IS-2475.pdf>
- Helseforskningsloven. (2008). *Lov om medisinsk og helsefaglig forskning*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44>

- Jonsson, H. (2009). Occupational Transitions: Work to Retirement. I Charles Christiansen & Elizabeth Townsend, *Introduction to Occupation: The Art of Science and Living* (211-230). Essex: Pearson Education Limited
- Järvinen, M & Mik-Meyer N. (2005). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag
- Korstjens, I. & Moser, A. (2017). Series: Practical guidance to qualitative research. Part 2: Context, research questions and designs, *European Journal of General Practice*, 23:1, 274-279, Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/13814788.2017.1375090> 08.04.18
- Kristensen, H.K. (2017). Præsentation af aktivitetsvidenskab i et nordisk perspektiv. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk Aktivitetsvidenskab* (17-26). København: Munksgaard
- Kristensen, H.K., Schou, A.S.B., Mærsk, J.L. (2017). *Nordisk Aktivitetsvitenskap*. København: Munksgaard
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Laliberte Rudman, D. (2002). Linking Occupation and Identity: Lessons Learned Through Qualitative Exploration. I *Journal of Occupational Science* , 9:1, 12-19, Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/14427591.2002.9686489>
- Laliberte Rudman, D. (2005). Understanding political influences in occupational possibilities. *Journal of Occupational Science*, 12:3, 149-160. Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/14427591.2005.9686558>
- Laliberte Rudman, D. (2010). Occupational Terminology. Occupational Possibilities. I *Journal of Occupational Science*, 17:1, 55-59. Hentet fra: <http://dx.doi.org/101080/14427591.2010.9686673> Hentet 07.03.18

- Laliberte Rudman, D. (2012). Governing through occupation: Shaping expectations and possibilities. I Gail E. Whiteford & Clare Hocking, *Occupational Science. Society, Inclusion, Participation* (100-116). West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Lassen, A. J. (2014). Aktiv aldring- forhandlinger om et nyt alderdomsideal. *Gerontologi*. 30:2, 14-17. Hentet fra: <http://gerodan.dk/images/stories/PDFmappe/2014/2/201423.pdf>
- Lum, T. Y., & Lightfoot, E. (2005). The Effects of Volunteering on the Physical and Mental Health of Older People. *Research on Aging*, 27(1), 31-55. Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0164027504271349>
- Lund, A. Sveen, U., Asbjørnslett, M. & Raanaas, R.K. (2017). Livsfaser, overgange og brud i relation til aktivitet. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk aktivitetsvidenskab* (149-170). København: Munksgaard
- Lunde, L-H. (2017). *Myter om aldring. Et psykologisk perspektiv*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Mack, N, Woodsong, C., MacQueen, K.M., Guest, G. & Namey, E. (2005). *Qualitative Research Methods: A data collector's field guide*. North Carolina: Family Health International.
- Malterud, K., Siersma, V.D. & Guassora, A.D. (2015). Sample Size in Qualitative Interview Studies. Guided by Information Power. *Qualitative Health Research*. 26:13, 1753-1760. Hentet fra: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1049732315617444>
- Moser, A. & Korstjens, I. (2017). Series: Practical guidance to qualitative research. Part 1: Introduction, *European Journal of General Practice*, 23:1, 271-273, Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/13814788.2017.1375093> 08.04.18
- Mæland, J.G. (2010). *Forebyggende helsearbeid. Folkehelsearbeid i teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Mærsk, J.L. (2017). Samspillet mellom aktivitet og identitet. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk Aktivitetsvidenskab* (95-110). København: Munksgaard
- Ness, N.E. & Vik, K. (2014). Hvorfor hverdagsrehabilitering? I Hanne Tuntland & Nils-Erik Ness (Red.), *Hverdagsrehabilitering* (63-74). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Nilsen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nortvedt, P. & Grimen, H. (2004). *Sensibilitet og refleksjon: filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ruyter, K.W., Førde, R., & Solbakk, J.H. (2014). *Medisinsk og helsefaglig etikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Silverstein, M & Parker, M.G. (2002). Leisure Activities and Quality of Life among the Oldest Old in Sweden. *Journal of Applied Gerontology* 24(5), 528-547.
Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0164027502245003>
- Stadnyk, R.L., Townsend, E.A., Wilcock, A.A. (2009). Occupational justice. I Charles Christiansen og Elisabeth Townsend, *Introduction to Occupation: The Art of Science and Living*. (307-336). Essex: Pearson Education Limited.
- Statens seniorråd (2011). *Eldrerådets oppgaver og funksjon- en veileder i eldrerådsarbeidet*. Oslo: Statens seniorsenter.
Hentet fra: <http://seniorporten.no/dokumenter/Eldrerådets%20oppgaver.292371.pdf>
- Stav, W.B, Hallenen, T., Lane, J. & Arbesman, M. (2012). Systematic Review of Occupational Engagement and Health Outcomes Among Community-Dwelling Older Adults. *American Journal of Occupational Therapy*, 66. 301-310.
Hentet fra <http://ajot.aota.org/article.aspx?articleid=1851573> 15

- Sudmann, T.T. (2017). *Aktivitet og fellesskap for eldre*. Senter for omsorgsforskning, rapportserie nr. 06/2017. Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/hod/fellesdok/levehelelivet/kunnskapsoppsummering/delrapport2_aktivitet_fellesskap_141117.pdf
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Townsend, E. & Polatajko, H.J. (2007). *Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy vision for health, well-being & justice through occupation*. Ottawa: CAOT Publications ACE.
- Vik, K. (2015). *Mens vi venter på eldrebølgen. Fra eldreomsorg til aktivitet og deltakelse*. OSLO: Gyldedal Akademisk
- Wilcock, A.A. (2011). Occupation and Health: Are They One and the Same?, *Journal of Occupational Science*, 14:1, 3-8. Hentet fra
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14427591.2007.9686577>
- Wilkinson, S. (2004). Focus group research. I David Silverman (edt) *Qualitative research. Theory, Method and Practice*. (177-199). London: SAGE Publication Ltd.
- Whiteford, G. (2009). Occupational Deprivation: Understanding Limited Participation. I Charles Christiansen og Elisabeth Townsend, *Introduction to Occupation: The Art og Science and Living*. (281-306). Essex: Pearson Education Limited.
- Wollebæk, D. & Sivesind, K.H. (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi. Frivillig innsats i Norge 1997-2009* (No.Rapport 3). Hentet fra
https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/177668/VR_2010_3_web.pdf?sequence=3&isAllowed=y

World Health Organization. (2015). *World Report on Ageing and Health*. Hentet fra http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf;jsessionid=BA60C6EB920CB584ADE0496E95158B8C?sequence=1 og <http://www.who.int/ageing/sdgs/en/> (lest 03.03.18)

8 ARTIKKELEN

Sammendrag

Aktivitet og deltakelse har betydning for mennesker, og er med på å fremme helse og trivsel. Det er individuelt hva mennesker liker å gjøre. Som pensjonist kan det handle om å finne nye måter å være aktiv og deltakende på. Noen velger å engasjere seg i frivillig arbeid, og forskning viser flere helsefordeler knyttet til deltakelse i det arbeidet. Formålet med studien er å belyse erfaringer knyttet til frivillig elderårsarbeid. Hvordan arbeidet erfarer, og hvilken betydning deltakelsen har for medlemmene i rådene, kan gi en bredere forståelse av frivillig arbeid. Medlemmene er med på å fremme eldres levekår og helsepolitikk som kommer mange til gode, og eldrerårsarbeidet kan skape betydning på flere nivåer, både personlig, og i en samfunnskontekst.

Studien har et sosialkonstruktivistisk og aktivitetsvitenskapelig perspektiv med en forståelse av at mennesker er aktive og handlende i ulike kontekster, og sammen med andre mennesker. Det er gjennomført fokusgruppeintervjuer med medlemmer i to kommuners eldreråd. Datamaterialet er analysert ved hjelp av tematisk analyse. Resultatene presenteres gjennom temaene; «eldre som ressurs, ikke en parkert bekymring», «eldreråd; et supperåd og vaktbikkje», og «om å ikke slippe tilhørigheten til samfunnet».

Funnene støtter tidligere forskning, og viser at frivillig eldrerårsarbeid skaper opplevelse av å holde seg oppdatert, engasjert, og det skaper sosiale relasjoner. Det erfarer som en meningsfull aktivitet, og det fremmer en sosial identitet som oppleves betydningsfull i en samfunnskontekst. Videre viser funnene at det foreligger samfunnsskapte strukturer som er med på å hindre aktivitetsmuligheter og rett til deltakelse i meningsfulle aktiviteter for eldre. Studien bidrar til bredere forståelse av frivillig arbeid, og hvordan eldre erfarer, og forhandler kollektive holdninger i samfunnet. Funnene gir et perspektiv som kan benyttes inn i videre arbeid med utforming av eldrepolitikk, i helsefremmende arbeid og tjenesteutforming.

Nøkkelord; frivillig arbeid, eldre, eldreråd, holdninger, stigma, aktivitetsvitenskap

INNLEDNING

Befolkningen rundt i verden blir eldre, og verdens helseorganisasjon, WHO, skriver at i 2050 vil 1/5 av verdens befolkning være over 60 år (World Health Organization, 2015). Den demografiske utviklingen representerer både utfordringer og muligheter. Internasjonale og nasjonale politiske føringene har et helsefremmende perspektiv som vektlegger aktivitet og deltakelse for å kunne leve et langt og meningsfylt liv med aktiv og sunn aldring. Aktivitet og deltakelse i det som oppleves som viktig for hver enkelt har betydning for mennesker, og er med på å fremme helse og trivsel (Christiansen & Townsend, 2009). Hva mennesker velger å engasjere seg i, og trives med er individuelt (Vik, 2015). Som pensjonist er det noen som bidrar familiært med blant annet barnepass og økonomisk bistand, noen er opptatte av å benytte tiden på reising og nye opplevelser på den måten. Noen deltar i frivillig arbeid, mens andre igjen engasjerer seg i husarbeid og egenomsorg (Vik, 2015). Et helsefremmende perspektiv handler om å tilrettelegge for at vi skal kunne leve aktive og gode liv gjennom livsløpet, og om hvordan engasjement i meningsfulle aktiviteter, og roller som utfordrer, fremmer og motiverer for aktivitet, er med på å skape og fremme helse (Mæland, 2010, Ness & Vik, 2014, Vik, 2015).

Politikkutformingene med på å forme hvordan myter og holdninger både skapes, forhandles og vedlikeholdes (Laliberte Rudman, 2010). Sudmann (2017) beskriver at eldrepolitikk må ta høyde for, og være med på å forhandle og endre, de fordommene og forestillingene om aldring som foreligger i samfunnet. Videre skriver hun at det å utforme en politikk som ikke bidrar til strukturelle barrierer for aktivitet og deltakelse, er blant hovedutfordringene som foreligger politisk (Sudmann, 2017:12). Dette står i relasjon til at vi lever i en tid hvor produktivitet og aktivitet anerkjennes, både nasjonalt og internasjonalt. I mediebildet hører vi ofte begreper som «eldrebølgen» og «grå tsunami», mens i politiske føringer benyttes begreper som «aktiv» og «sunn» aldring. Det er ulike diskurser som kan sies å stå i motsetning til hverandre. På en måte problematiseres den demografiske utviklingen med økt andel eldre, og gjøres til noe dystert. Samtidig belyses muligheter knyttet til den, og dermed løftes det positivt, selv om det kanskje kan oppfattes moraliserende i form av at alle skal være aktive og sunne (Lassen, 2014). I mediene skrives det om viktigheten av fysisk aktivitet, og vi skal helst være sunne, slanke og rynkefrie. Evig ungdom kan forstås å være et ideal, og aldring fortone seg som noe skremmende og negativt, og det kan virke som om

det er den eneste rette måten å bli eldre på i dagens samfunn (Bakken, 2014, Laliberte Rudman, 2010).

Internasjonale og nasjonale føringer vektlegger viktigheten av at det tilrettelegges for deltakelse, medvirkning og myndiggjøring, med mål om å fremme helse. Det er mange måter deltakelse, medvirkning og myndiggjøring kan gjøres, hvor deltakelse i frivillig arbeid er en måte. Det skrives at i Norge er det flest eldre som driver med frivillig arbeid, gjennom ulike lag, foreninger og organisasjoner (Wollebæk & Sivesind, 2010). Det hevdes at de som deltar i frivillige organisasjoner har bedre helse og er mer tilfredse med livet enn andre (Helsedirektoratet, 2016, Vik, 2015). Det kan bidra til struktur og mening i hverdagslivet, en får gjort andre oppgaver og brukt ferdighetene sine, i tillegg til å knytte seg til et nytt sosialt nettverk (Helsedirektoratet, 2016). Gjennom deltakelse og opplevelse av tilhørighet i sosialt fellesskap, og opplevelse av mestring, fremmes livskvalitet og trivsel. I tillegg reduseres risiko for sykdom, funksjonsnedsettelse, psykiske og sosiale problemer (World Health Organization, 2015). Frivillig arbeid kan dermed sies å være helsefremmende.

Frivillig arbeid foregår i mange former og denne studien utforsker fenomenet frivillig elderrådsarbeid. I Norge er det vedtatt at alle kommuner skal ha et elderråd som skal behandle og gi råd til saker som omhandler eldre (Eldrerådslova, 1991, §1). Rådet har som mandat å avgi uttalelser, anmodninger og råd til eget kommunestyre (Statens Seniorråd, 2011). Eldrerådet skal medvirke ved utforming av praktisk politikk, og bevisstgjøre lokalsamfunn om forutsetninger for å legge til rette for deltakelse og inkludering av alle. Det skal også ivareta integrering av eldre i samfunnet og deres deltagelse gjeldende egen velferd (Statens seniorråd, 2011). Dette omtales videre som eldres levekår. Gjennom elderrådslova (1991) er det skapt en rett til deltakelse i elderrådsarbeid for å sikre eldres medvirkning politisk.

Som medlemmer i elderråd er de medskaper av politiske føringer og tilbud til eldre som skal fremme helse og bedre levekår. De er i en kontinuerlig interaksjon med samfunnet og de holdningene som foreligger, de politiske føringene og rammene, og med eldre sine egne ønsker og behov. Det er en form for frivillig arbeid som antas å gi opplevelse av å ha myndighet og å kunne medvirke. Hensikten med studien er å undersøke hvordan noen

medlemmer av eldreråd erfarer å delta i frivillig eldrerådsarbeid. Erfaringer knyttet til eldrerådsarbeid som et fenomen i helsefremmende arbeid, og sett i en sosiokulturell kontekst vil kunne være med på å belyse betydningen av deltakelse i frivillig arbeid. Det kan også være et bidrag inn til videre diskusjoner som omhandler samfunnets tilretteleggelse for aktivitetsmuligheter, og retten til å kunne delta i meningsfulle aktiviteter. Videre kan studien kan også være med på å belyse hvordan det erfares av noen å være eldre i dagens samfunn. Dette kan være nyttige forståelser som kan knyttes til arbeid med politiske føringer, og til helsefremmende arbeid i helse og omsorgstjenestene.

METODE

Design og gjennomføring

Studien har et kvalitativt design og to fokusgruppeintervjuer er gjennomført (Tjora, 2010, Wilkinson, 2004, Green & Thorogood, 2018). Studien baseres på en forståelse om at det eksisterer flere sosialskapte virkeligheter, og målet med kvalitativ forskning er å forstå hvordan individer skaper meninger innen deres naturlige kontekst (Moser & Korstjens, 2017, Nortvedt & Grimen, 2004, Thagaard, 2013, Tjora, 2010). Intervjuene foregikk i de respektive kommunenes rådhus, der også eldrerådsmøtene avholdes. Semistrukturert intervjuguide ble benyttet, og temaene handlet om engasjement knyttet til eldreråd, betydningen av eldrerådsarbeid og hva deltakerne tenkte om begreper som eldrebølgen og grå tsunami. Under fokusgruppeintervjuene deltok førsteforfatter som moderator med ansvar for å lede intervjuene, og det var med en bisitter som fungerte som «notat-taker» (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest & Namey, 2005).

Utvalg og rekruttering

Sammensetningen av medlemmer i eldreråd skal tilstrebe en tilnærmet jevn kjønnsfordeling, i tillegg til at rådet og dens medlemmer representerer ulike aktører som har kjennskap til eldres levekår (Eldrerådsløva, 1991). Medlemmene velges gjennom ulike foreninger, for eksempel pensjonistforeninger og politiske partier, ut fra at de har vist engasjement, kompetanse og vilje til å arbeide med politiske saker som angår eldre.

Det ble sendt en formell henvendelse til lederne av tre eldreråd, med forespørsel om medlemmene kunne tenke seg å delta i fokusgruppeintervju (Thagaard, 2013). To av dem takket ja. Kommunene de valgte eldrerådene er tilknyttet er middels store, og det er spådd stor vekst blant aldersgruppen 67+. Det antas at det medfører at eldres levekår oppfattes som viktig innad i kommunene

Tilsammen ni deltakere, fire menn og fem kvinner deltok. Alle deltakerne har vært yrkesaktive frem til pensjonering. Flere har høyere utdanning, og alle har vært aktive i andre typer verv, utvalg og/eller politiske partier tidligere i livet.

Etiske overveielser

Alle deltakerne fikk muntlig og skriftlig informasjon vedrørende studien, og alle signerte samtykkeskjema før fokusgruppeintervjuene ble igangsatt (Helseforskningsloven, 2008, Kvale & Brinkmann, 2009). For å ivareta integriteten til deltakerne ble alle gjenkjennelige detaljer anonymisert, og opplysninger knyttet til personene behandlet med varsomhet (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest & Namey, 2011, Thagaard, 2013).

Som forsker er man medskaper av data da kunnskapen er produsert gjennom samhandling mellom intervjuer og intervjupersonene i fokusgruppeintervjuene. Det foreligger en asymmetrisk maktrelasjon og en makt i tolkningsprosessen ved at temaene er definert på forhånd, og at det er forskeren som gjennomfører analysene og tolkningen av materialet. Dette skjer basert på forskerens forforståelse, faglige bakgrunn, og forståelse av det som er produsert gjennom fokusgruppeintervjuene. (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, Kvale & Brinkmann, 2009, Nilsen, 2012). Den meningen som er produsert i intervjuet er i tillegg preget av de kulturelle forestillingene og diskursene som foreligger i samfunnet, og konteksten til intervjusituasjonen (Järvinen & Mik-Meyer, 2005). Det er forsøkt å etterstrebe et bevisst og kritisk forhold til forsker, aktørene og datamaterialet, for å ikke reproducere normer som foreligger, men for å forstå hvordan deltakerne erfarer og snakker om tematikken. Integritet og person er avgjørende for kvaliteten på den vitenskapelige kunnskap og de etiske beslutningene som treffes (Kvale & Brinkmann, 2009).

DATAANALYSE

Det ble gjort lydopptak av fokusgruppeintervjuene, og datamaterialet ble transkribert av førsteforfatter. Datamaterialet er analysert ved hjelp av tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006).

Prosessen, og trinn en, begynte under intervjuene med å fange opp meningsbærende ord og utsagn som skilte seg ut og som interesserte og tidvis overrasket (Braun & Clarke, 2006). Dette var for eksempel; «du blir attraktiv», «eldreressurs», og «vaktbikkje». Det deltakerne snakket om var spennende og uventet, og medførte et litt justert perspektiv for å klare å fange opp hva det egentlig omhandlet. I trinn to ble det derfor foretatt en umiddelbar sortering av materialet gjennom overskrifter som utsagn ble sortert under. For eksempel; «Hvordan snakker de om å være limet i samfunnet?», «Hva er viktig med å jobbe for eldresaken?» og «hvordan snakker de om personlig utbytte?». Videre ble meningsbærende utsagn flyttet rundt i ulike temaer opptil flere ganger. Det ble lagd flere forskjellige tabeller på ulike sorteringer før det ble satt inn i endelige temaer som dannet en sammenheng slik trinn tre i analyseprosessen beskriver (Braun & Clarke, 2006). I trinn fire ble temaene gått igjennom for å danne et bilde av de overordnede sammenhengene og historiene bak temaene, før de i trinn fem ble bearbeidet videre. Innholdet i temaene ble kondensert for å fange essensen, for eksempel ble den kondenserte teksten knyttet til det første temaet følgende; «Opplever å bli sett på som et problem som plutselig har oppstått, man er en bekymring som det klages på. Virker som om de tror alle over 85år er demente og at den ressursen eldre er ikke har verdi.». Deretter ble temaene navn satt slik trinn fem beskriver (Braun & Clarke, 2006). Trinn seks handler om å skrive frem resultatene og knytte dem opp til teori. Dette presenteres videre i artikkelen.

Datamaterialet har vært førende for temaene (Braun & Clarke, 2006). Nilsen (2012) skriver at man gjennom åpen koding gir slipp på teoriene for å få tak i det datamaterialet forteller. Allikevel vil analyseprosessen alltid gjenspeiles av forskerens erfaringer, kunnskaper og forforståelse da det er det som fører til at forskeren ser «noe», at datamaterialet blir data (Nilsen, 2012, Ruyter, Førde, Solbakk, 2014). Prosessen var dynamisk, ved å kontinuerlig

måtte gå tilbake til de foregående trinnene for å kvalitetssikre, og prøve ut ulike alternativer og perspektiver.

RESULTATER

Resultatene presenteres i tre temaer som er innbyrdes likeverdige og sammenvevd med hverandre; «eldre som ressurs, ikke en parkert bekymring», «eldreråd; et supperåd og vaktbikkje», og «om å ikke slippe tilhørigheten til samfunnet».

Eldre som ressurs, ikke en parkert bekymring

«Eldre mennesker bør være en ressurs i samfunnet, ikke en bekymring» er et utsagn fra Petter, som også omtales av de andre deltakerne. Deltakerne knytter dette til at eldre er en ressurs som bør benyttes i større grad enn det som gjøres i samfunnet i dag. Petter sier videre; *«Det skal ikke være bekymring og sånn, for eldre mennesker har svært ofte grei økonomi, de har god tid, de har livserfaring og de kan bruke det de har lært gjennom livet til å komme med riktige holdninger, og til å hjelpe andre mennesker til å komme videre. Og det er liksom der vi som eldre må gå inn og gjøre en innsats»*. Han følger opp med å si; *«vi eldre får være dem som er limet i samfunnet»*. Dette relaterer han til livserfaringen de eldre har med seg, og med det evnen til å kunne se helheten i samfunnet. Han setter ungdommen opp som motsats til dette ved at han mener de er mer opptatte av seg selv og sine interesser. Flere av deltakerne snakker om at det å være til hjelp for, og å omgås yngre mennesker, er en berikelse i livet. Deltakerne forteller om oppgaver de har hvor de er, eller ønsker å være, en ressurs. Turid deltar blant annet som eksamenshjelper på videregående skole, Kari er aktiv i en internasjonal forening som jobber med inkludering av tilflyttere i kommunen, og Dagny bistår bekjente med handling og praktiske oppgaver i hverdagen. Petter viser til hvordan han ønsker å være en ressurs. Han har gitt beskjed til en institusjon i kommunen om at *«dersom de trenger en gammel bestefar, for de som er innvandrere eller hva som helst så kan de si i fra. For jeg tror det er veldig viktig at man har dette perspektivet på det, at man ikke bare har «de eldre mot de andre», vi er en del av samfunnet og vi må ta vare på hverandre»*. I stedet for å bli oppfattet som en byrde foreligger det er ønske om å bli anerkjent som en ressurs, og om å fortsatt få lov til å være en viktig bidragsyter i samfunnet.

Eldrebølgen som et beskrivende begrep for den demografiske endringen med antallet eldre i fremtiden er noe som engasjerer deltakerne. Dagny sier ganske raskt *«det er det veldig mange reaksjoner på, og vi er rasende. Som om vi har kommet fra noe sted? Vi har vært her hele tiden»*. Mette følger opp med å si *«jeg stritter imot hver gang jeg hører eldrebølgen. Det er et stigmatiserende uttrykk som setter noen i bås som om de er et problem. I stedet for å snakke om denne belastende eldrebølgen så bør man se på eldre som en ressurs, både som bidragsyttere med skattepenger vi har betalt inn over et langt liv, og fortsatt betaler, og med frivillig arbeid. Eldre er jo utvilsomt en ressurs når det gjelder frivillig arbeid. Det er en gal vinkel å omtale og betrakte en gruppe av befolkningen på»*. Det å oppleve å bli sett på som et problem, relatert til den økende andelen eldre i samfunnet, er noe alle deltakerne snakker om. Enten eldre som en gruppe generelt sett, eller at enkelte har egne erfaringer som kan forstås som at de blir sett på som en bekymring, eller å være til bryderi. Mette sier *«jeg er opptatt av levekårene til de eldre, og mener jo at eldre er en ressurs. Og på mange måter så ser jo jeg at vi kan bli parkert»*. Hun knytter det til egen erfaring hvor hun opplever å være diskriminert på grunn av kronologisk alder når hun ikke fikk fortsette som meddommer eller jurymedlem, samtidig legger hun til at det burde være som i andre tilfeller hvor det ikke har noe å si hvor gammel man er, men om man egner seg til arbeidet eller ikke. Hans følger opp med å fortelle om en erfaring fra politikken hvor han sammenlikner andelen av eldre sett opp mot hvor mange som er med i politikken. Han beskriver det som en *«sjokkerende liten andel»* og hevder man ikke blir valgt, men parkert ved siden av. Videre sier han at det handler om at man i samfunnet dyrker de unge, at de skal opp og frem. Deltakerne knytter det til arbeidslivet hvorpå Mette sier *«man blir skviset ut av arbeidslivet. Stort sett står det yngre mennesker i kø for å overta jobbene. Det er liksom en fase i livet du skal ha utdanning, så en fase hvor du skal arbeide, og en fase du ikke skal det. Så når arbeidsløsheten går litt opp så føler du deg nesten forpliktet til å trekke deg, slik at de yngre som vil inn i arbeidslivet skal få plass»*. Man blir parkert. Dagny sier *«ulempen er; hvis du lever lenge nok så blir du gammel, det blir et problem!?»*. Deltakerne snakker om at det foreligger negative oppfattelser av eldre i samfunnet, og at det brukes mot dem som eldre. Mette sier til og med *«man skal nesten tro at hele Norges befolkning var demente hvis de var over 85 år, det er slettes ikke tilfelle»*. Videre sier hun *«Eldre er like forskjellige som alle andre generasjoner, og alle andre mennesker, vi gjør jo det samme som andre gjør. Det*

er bare det at når du når en viss alder så blir du definert som gammel». Dette står i kontrast til ønske om å være en ressurs, og en bidragsyter i samfunnet.

Det økonomiske samfunnsperspektivet på eldre nevnes ved at Tom sier *«det koster litt å ha de gamle her, og det kan lede opp til at pensjonsaldersgrensa økes.»* Mette følger dette opp med at *«de eldre fortsatt bidrar med skattepenger og har betalt inn over et langt liv, mens disse yngre barnefamiliene drukner i både gjeld og det ene og det andre, og er ikke noen store bidragsyttere sånn. Og dette tok jeg opp på strategimøtet, og da sa rådmannen at det er så store tilskudd til barn og unge når det gjelder kommuneøkonomien».* På den ene siden opplever de at det handler om store utgifter knyttet til pensjon og andre kostnader eldre som en gruppe kan føre med seg. På den andre siden opplever de at mennesker som ønsker å jobbe, og bidra til å skape inntekter for samfunnet, skyves ut. Det skapes en urett knyttet til deltakelse.

Eldreråd; et supperåd og vaktbikkje

Deltakerne forteller at eldrerådet også opplever å bli neglisjert og parkert. Når Hanne ble medlem av eldrerådet hadde de ikke kursmidler. Eldrerådet ikke var en prioritert organisasjon i kommunen. Dette gjorde de opprør mot ved å reise på kurs for egne midler. I etterkant snudde kommunen om, og de får nå dekket slike utgifter. Hanne forteller; *«de sa det var suppe, eldrerådet var supperåd, det var det de sa. Da bestemte jeg meg for at den suppa skulle de få lov å spise. Og det skal de få lov til».* Hun beskriver videre at eldrerådsarbeidet er undervurdert, at det skrives så fint om det, men at ingen snakker om det eller tar det opp og gir anerkjennelse for det arbeidet eldrerådet gjør. Hun avslutter dette med å si *«Stortinget har jo sagt at de skal ha et eldreråd og da tenker jeg at da er de nødt til å høre på oss også».* Mette snakker også om at eldrerådet er et lovpålagt råd som kommunene skal ha, at de i motsetning til flere andre typer råd i kommunene ikke kan velge det bort og sier videre *«men dette skal de ha, og da må ikke rådet bli neglisjert, det bør tas hensyn til da».* Gjennom eldrerådsarbeidet gjør de opprør mot hvordan de opplever å bli møtt, og å ikke bli hørt, i ulike fora. Det nevnes flere konkrete saker hvor det beskrives at de unngår visse utvalg som uttalelsene fra eldrerådet skal igjennom da de opplever at sakene bare tas til orientering og at det ikke skjer noen ting. De benytter seg av politikerne i

eldrerådet, eller andre politikere for å få løftet sakene direkte i kommunestyremøtene. Som et rådgivende organ opplever de at deres bidrag ikke benyttes, og det gjør de opprør mot. Hans snakker om en sak de tok opp direkte i et kommunalt utvalg uten å ha ført saken gjennom de kanalene den egentlig skal igjennom, og han avslutter med å si «*da ble det jo litt bruduljer*». De er valgt inn som et rådgivende organ for eldre, og skal fremme Eldres levekår, men allikevel snakker deltakerne om en opplevelse av å bli sett på som et problem, eller som «et hår i suppa».

Som en motreaksjon til dette snakker deltakerne om at deres arbeid i eldrerådet handler om å vokte over at Eldres rettigheter og muligheter ikke blir neglisjert. Sett i relasjon til deltakernes beskrivelser om hvordan de opplever å bli omtalt som et problem, og at eldre både blir diskriminert og parkert kan man forstå en sammenheng fra det og til hva de som medlemmer av eldreråd jobber for, eller føler de må passe på. Mette sier «*Vi skal være med, og vi skal bidra til god livskvalitet og den typen tilbud. Som gjør at folk kan delta, at de ikke melder seg ut, og ikke blir parkert.. Det må de ikke bli*». Hun henviser til at de skal uttale seg om alle slags saker, fra innmeldte saker til strategiplaner og store reguleringsplaner, og så sier hun «*så skal vi være vaktbikkje for de eldre. Og det er vår oppgave mener jeg, å stå på og å presse på, og å passe på. For det er mulig å gjøre noen endringer*». Dette vises i tillegg gjennom et av flere eksempler som fremkommer av intervjuene hvor deltakerne samtaler seg imellom vedrørende en sak de jobbet med der en kommune hadde vedtatt en prioriteringsnøkkel for fysioterapitjenesten. Deltakerne forteller at kommunen hadde lange ventelister for fysioterapi, og at kommunen for å prøve å få redusert den hadde «kategorisert folk» og at de med kroniske lidelser hadde fått lengst ventetid. Det opplevde de som dårlig fordi dette ofte er eldre mennesker. I tillegg hadde noen av deltakerne egenopplevde erfaringer selv som kroniker, og at ved å komme til fysioterapeuten, for å få riktige øvelser, så fikk man et mye bedre liv. Dagny sier i den forbindelse «*vi har jo røsket opp i fysioterapeutene også. Det er vi veldig misfornøyde med. Der passer vi på, der er vi vaktbikkje. Vi er ikke enige i det, ikke enige i den prioriteringen. Vi synes ikke vi skal finne oss i at de med kroniske lidelser skal stå nederst på den lista. Sånne ting prøver vi å passe på, vi er litt sånne vaktbikkjer.*»

Deltakerne er også opptatt av betydningen sosialt nettverk kan ha gjennom livsløpet. At det for en del kan være en tøff omstillingsprosess å gå av med pensjon, blant annet fordi det sosiale nettverket de har hatt forsvinner, og at dette er noe de er oppmerksomme på. De snakker en del om «den gamle befolkningen» som blir alene og veldig ensomme og deprimerte. Samtidig snakker dem også om at det er vanskelig å fange opp de eldre som ikke har det så lett, og de kommer da inn på det med å passe på hverandre. Petter sier «vi vokser så fort så vi vil få en annen måte å ta vare på hverandre på. Blir det for mange nyetableringer som ikke kjenner hverandre og ikke har det «øyet» til hverandre så kan vi få nye utfordringer. Derfor er det veldig viktig for meg i eldrepolitikken å sørge for at vi har et nettverk. At vi har disse eldresentrene våre hvor vi tar vare på hverandre og at det gjøres ting». Samtidig har de ingen løsning på hvordan man kan engasjere eller fange opp de som ikke henvender seg til eldresentre eller andre aktiviteter. Deltakerne drøfter om det er mulig å få med alle, eller om man må akseptere at det finnes noen som ikke er interessert. De er enige at det er forskjell på de som ikke tørr, eller ikke evner å delta, og de som ikke er interessert. Hanne sier «alle de andre som ikke tørr, de må vi finne et mestringsspunkt for, ikke klage på dem», mens Hans på den andre siden sier «vi kan ikke motivere noen som ikke vet hva som motiverer dem».

Digitaliseringen i samfunnet er også noe deltakerne snakker om. At det er vanskelig for eldre å henge med på utviklingen, og med å ta i bruk digitale verktøy. Eksempler som nevnes er nettbanken, selvangivelsen, og utbetalingsmeldingene fra NAV, samt smarttelefoner og bruk av betalingsmåten VIPPS. Petter forteller blant annet «jeg var på møte i eldrerådet i fylket for en stund siden, og der var det mye snakk om digitaliseringen og hvilke problemer det skapte, mange som klagde på at det måtte være som det alltid hadde vært. Foredragsholderen sa at vi må være flinke til å si at det ikke nytter å stoppe utviklingen, dette er noe som kommer. Og eldrerådets oppgave er å bidra til, og legge til rette for at eldre kan takle digitaliseringen som kommer. Og den kommer fort. Vi vet jo hvilke problemer vi hver og en har hatt i de siste årene. I stedet for å si at vi skal reversere en utvikling så kan vi heller si at vi må legge til rette for at man lærer å bruke teknologi og sånt.» Samtidig poengterer han; «Jeg ønsker ikke være en eldrebremsekloss! I stedet for å at vi skal reversere en utvikling så kan vi heller si at vi må legge til rette..». Dette utsagnet følges opp av Eivind som sier «vi kan ikke la den tregeste bestemme farten» hvorpå Hanne

kommenterer «*Nei, det nytter ikke å prøve å produsere sinkbøtter når alle bruker plast. På det ene området må vi kunne det og det og det, og på det andre så skal alt være ved det gamle!?*». På den ene siden snakker de om hvordan de som eldreråd skal være bidragsytere for å fremme utvikling og læring blant eldre, mens de på den andre siden tydelig tar avstand fra dette behovet når det gjelder seg selv, de ønsker ikke å bli relatert til eller gjenkjent i den problematikken eller behovet.

Om å ikke slippe tilhørigheten til samfunnet

Deltakerne snakker om det å jobbe frivillig, i et eldreråd, på forskjellige måter. Det beskrives som et positivt arbeid hvor de jobber for Eldres vilkår, samtidig forteller deltakerne om en personlig gevinst. Turid sier «*vi holder oss aktive på denne måten. Vi må følge med, og tenke, og bruke hodet, så det er veldig sunt tror jeg*». Hun følger opp med å si «*Jeg er inne i min tredje periode nå, og når jeg begynte med det første gangen visste jeg veldig lite, men jeg synes det har vært veldig spennende, og inspirerende og morsomt å være med. Lærerikt på mange måter*». Mette sier «*Jeg lærer noe nytt hele tiden. Det synes jeg alltid er spennende, så jeg synes at det er viktig for meg selv også, det gir meg mye å være med her. Det gjør det*». I tillegg forteller deltakerne at de opplever det som et spennende og interessant arbeid som er engasjerende og lærerikt på flere plan, de snakker om det som et meningsfylt arbeid for dem.

Arbeidet beskrives som en måte å «være med» på, som en likeverdig samfunnsborger og et aktivt deltakende menneske. Hanne sier «*det er faktisk sånn, at når du er et menneske som liker å være med, så er det nesten umulig å slutte. Du slutter i hvert fall ikke å være interessert*». Dette er noe som det snakkes om av flere av de andre deltakerne også, at det å være med, å være aktiv og deltakende er viktig. Tom sier «*man kan ikke slippe tilhørigheten til samfunnet*». Dette er noe Hanne også sier noe om; «*jeg tror det er veldig viktig. At vi er med. Om det er frivillig eller ikke, men at du er med. Jeg har jo familie, og jeg vil ikke at barnebarna mine skal tenke at vi må jo be henne, og hun må jo være med. Jeg vil at de skal kunne diskutere med meg, og det gjør de jo. Det er veldig berikende at du kan være med å diskutere med de unge*». Videre sier hun «*når jeg holde meg engasjert så holder jeg meg oppdatert. Du har alltid noe du kan prate med folk om, for du vet da sånn noenlunde hva som gjelder i samfunnet. Når du er med så holder du deg oppdatert på en annen måte. Livet*

62

blir bedre å leve, det tror jeg på. Så blir du attraktiv selv! Ja, du blir jo det». Det omhandler både relasjoner i familien, men også andre relasjoner i samfunnet, hvor det anses som viktig å ikke være en balast, men fortsatt ha en betydning for noe og noen. Det å kunne bidra for noen, eller til noe, gir mening i hverdagen. Kontrasten som trekkes frem til dette er blant annet Hans som sier; «det er kjedelig å bare sitte hjemme da. Det har litt med det å gjøre også, at du må komme ut blant andre mennesker. Ikke sitte der i sofaen og se på tv'en hele dagen». Mette sier «Hvis du ser på jordkloden totalt så er vi jo faktisk overbefolket, så jeg mener man skal ta til etterretning at det er mange gamle mennesker, og det skal man bare forholde seg til, og ikke kalle det verken bølge eller noe annet. Slik er det, og slik er samfunnet vårt, også får man benytte den eldreressursen til det man kan benytte den til. Og de vil være med, det er ingen tror jeg nesten som har lyst til å sitte i stua si fra morgen til kveld, og ikke ha noe å foreta seg... de fleste mennesker er et sosialt vesen. Glad for å være med i samfunnet, og da skal man ikke si at det er en bølge!». Hun avslutter med å si «jeg er imot dette, jeg synes at den ressursen eldre den bør man bruke». Dette kan ses i relasjon med det deltakerne snakker om vedrørende engasjement i elderråd, knyttet til at man ikke kan slippe tilhørighet til samfunnet, og at det er viktig at man er med og bidrar. At det å være eldre i seg selv er en rolle som kan ekskludere en fra samfunnet, på tross av egne ønsker om å være en bidragsyter. Petter sier også noe om dette; «hvis man er så heldig at man har flere kontaktpunkter så tror jeg at det er en fordel både for elderrådet, men også for det enkelte menneske. Slik at man ikke blir helt ensrettet, men slik at man ser sammenhenger.... Jeg tror empatien vokser når du treffer mange mennesker». Dette knytter de også opp til det konkrete elderrådsarbeidet ved at de sier det er medvirkende til at de blir kjent med nye mennesker og at det derfor er et sosialt og hyggelig arbeid.

Det fremkommer av intervjuene at deltakerne føler de har en viktig rolle som medlemmer av et elderråd, flere snakker om at det å jobbe for eldresaken er et viktig arbeid, og at det handler om Eldres verdighet. Deltakerne snakker på den ene siden mye om betydningen elderrådsarbeidet har for dem selv, samtidig som de på den andre siden også snakker om at det handler om å gjøre en jobb for eldre som en gruppe, for «de andre». Tom sier: «jeg synes jo det er hyggelig å være med, og føle at du kanskje en gang utretter noe. Det har jo betydning. Jeg er glad for å kunne være med og gjøre litt nytte og da. Det er jo ikke akkurat i utgangspunktet av egoistiske hensyn man er med, det er jo fordi det trengs». Petter sier

«man ser hvordan man gjennom holdninger og påvirkning kan gjøre hverdagen bedre for enkelte mennesker.. så er det veldig viktig». Kari følger dette opp *«det er et veldig stort ansvar å være representant i eldrerådet. Den tilliten som man får fra innbyggerne eller fra andre.. Jeg tenker at det er en viktig rolle, å få den tilliten og å jobbe i samsvar med det innbyggerne ønsker, og ikke det en selv ønsker».* Parallelt med disse utsagnene kommer det også frem at det er flere aspekter knyttet til engasjementet i et eldreråd. Turid sier *«det angår jo egentlig deg selv, så det er veldig spennende hvordan du skal takle det videre, og hva du kan gjøre for å gjøre det bedre for eldre».* Petter følger dette opp med å si at grunnen til at han er i eldrerådet er at en del saker angår han selv, og dette støttes opp av flere deltakere. Hanne sier *«jeg kan ikke legge fra meg at vi skal ha beredskap når jeg blir gammel. Jeg er glad jeg kan betale skatt, men da vil jeg at den plassen på sykehjemmet, den skal stå der når jeg vil dit, ikke når noen andre rundt bestemmer det. For meg er det verdighet».* Det viser at det er flere sider knyttet til eldrerådsarbeidet. Deltagerne forteller at de ikke deltar av egoistiske årsaker, samtidig som de snakker om konkrete eksempler som de knytter til personlig mål eller hensikt med arbeidet. Som medlemmer av et eldreråd snakker de på den ene siden om å ha en viktig rolle som talsmann for innbyggerne, eller eldre som en gruppe når det gjelder Eldres levekår. På den andre siden snakker de også om at de er med på å legge samfunnsmessige føringer for sin egen alderdom, og at det er betydningsfullt for dem å være engasjert i dette arbeidet.

DISKUSJON

Denne studien undersøker hvordan medlemmer av eldreråd erfarer å delta i frivillig eldrerådsarbeid. Diskusjonen vil belyse hvordan medlemmene gjennom eldrerådsarbeidet forhandler og reforhandler sosial identitet, både for dem selv, men også for eldre som gruppe. Det vil også diskuteres hvordan medlemmene skaper mening i eldrerådsarbeidet gjennom engasjement, og å være vaktbikkjer, knyttet til hvordan kollektive holdninger og strukturer i samfunnet er med på å skape begrensede aktivitetsmuligheter og dermed en urettferdighet (occupational injustice) knyttet til deltakelse i meningsfulle aktiviteter.

Eldrerådsarbeid, en måte å reforhandle sosial identitet på.

Deltakerne i studien beskriver at de ønsker å være til nytte, og å være en ressurs i samfunnet, selv om de har pensjonert seg. Som en naturlig del av det å bli eldre skjer det en overgang, en transaksjon, i livet. Det å gå fra å være yrkesaktiv til å bli pensjonist er en forventet overgang som er formet av normene i samfunnet (Lund, Sveen, Asbjørnslett & Raanaas, 2017). Arbeid har en sentral posisjon i relasjon til hvordan vi ser på, og identifiserer, oss selv og andre, og det har en stor betydning for sosial aksept og status (Jonsson, 2009). Overgangen til å bli pensjonist kan derfor ses på som en prosess hvor sosial identitet reforhandles ved å tilpasse seg, og skape ny mening gjennom det man gjør (Lund et al. 2017). Behovet for å føle at man er noe eller gjøre noe som er av verdi er en grunnleggende egenskap ved mennesket. I tillegg er aktiviteters betydning for helsen stor, og det å ha meningsfulle aktiviteter i hverdagen har en grunnleggende rolle i å skape, bekrefte og oppleve mening i tilværelsen (Christiansen & Townsend, 2009, Kristensen, 2017, Lum & Lightfoot, 2005). Funnene støttes av en studie som viser at det å gjøre noe for andre, bidra i samfunnet og på den måten gjøre noe meningsfullt bidrar til å fremme opplevelsen av god helse (Black & Living, 2004). Muligheten for aktivitet og deltakelse er med på å fremme livskvaliteten hos eldre, og aktive eldre vurderer livskvaliteten sin som høyere enn eldre som deltar i færre gjøremål (Silverstein & Parker, 2002). Slik deltakerne gir uttrykk for både trenger, og ønsker mennesker å bli engasjert. Både av helsemessige grunner, men også for opplevelsen av livskvalitet og tilhørighet til både familie og samfunn forøvrig (Whiteford, 2009).

Som motsetning til deltakernes ønske om å være en samfunnsressurs fremkommer det i studien at eldre i dag opplever det som vanskelig å bli anerkjent som ressurs, at de på grunn av kronologisk alder blir sett på som et problem og dermed en bekymring. I relasjon til medienes bruk av begreper som eldrebølge og grå tsunami, som er benyttet for å beskrive den demografiske utviklingen av antallet eldre i samfunnet er det skapt ett inntrykk av at det ventes en tsunami som skal slå over landet og bringe med seg mange utfordringer, og krevende oppgaver, spesielt for helse og omsorgstjenestene (Daatland, 2008). Funnene kan tyde på et opprør, og en bekjempelse mot holdningene begrene fører med seg. De som eldre i samfunnet ønsker ikke å bli stigmatisert på den måten. Som Goffman (2010) beskriver

fører stigma knyttet til eldre generelt i samfunnet til diskriminering og påfølgende status tap. Dette trekker frem at man på bakgrunn av kronologisk alder blir diskriminert og automatisk tillagt negative egenskaper som kognitiv svikt. Det kan sies å være betegnende for det vestlige kulturelle synet på eldre og aldring, de kollektive holdningene kan gi en diskrediterende karakteristikk av eldre som en gruppe (Goffman, 2010, Daatland & Solem, 2011). De eldre ekskluderes fra en rekke aktiviteter, og den alminnelige respekten og betydningen som tilkommer de som samfunnet definerer som normale, gjennom strukturene som er skapt. De frarøves muligheten for og adgang til å engasjere seg i aktiviteter som gir mening for den enkelte, og mulighet for å opprettholde ønsket sosial identitet som ressurser i samfunnet (Asaba, Josephsson & Jonsson, 2017, Whiteford, 2009). Goffman (2010) beskriver at motviljen ikke nødvendigvis bygger på dyptgående og nyansert kjennskap til de gjeldende menneskene, men på en form for intuitiv eller automatisk aggregering av de negative oppfatningene som er begrunnet i allerede konstaterte forskjeller eller avvikelser fra det som defineres som normalen. Dette gjenspeiles i deltakernes samtale knyttet til eldre og digitalisering. Det kan sies å foreligge en allmenn oppfattelse i samfunnet av at eldre ikke mestrer digitale verktøy, og det tilrettelegges for opplæring, bistand og bruk av digitale systemer. Deltakerne bekrefter denne holdningen rettet mot eldre, og snakker om viktigheten av å muliggjøre denne type aktivitet og deltakelse for eldre. Samtidig distanserer de seg fra dette stigma ved å konkludere med at man ikke vil være en «eldrebremsekloss», og ved å definere eldre som ikke har så gode kunnskaper innen det digitale som «sinkbøtter». Funnene tyder på at deltakerne er i forhandling, og kontinuerlig reforhandling, med de holdninger som er i samfunnet knyttet til sosial identitet. De forsøker å bekjempe de stigmatiserende holdningene, og har et ønske, og behov, for å vise at mennesker fortsatt er en ressurs og viktige bidragsytere i samfunnet tross av kronologisk alder.

Gjennom eldrerådsarbeidet erfarer deltakerne å inneha en sosial identitet som har betydning i samfunnet, og som er av viktighet for andre eldre. Det oppleves som meningsfullt, og de oppgir at det er noe av motivasjonen for arbeidet som gjøres. Å holde seg engasjert, og informert, slik at man kan bli brukt som en kunnskapsressurs med de erfaringene og kompetansen man har tilegnet seg igjennom livet, og som man fortsatt tilegner seg kontinuerlig på tross av alder, er med på å forme helse og livskvalitet. Dette understøtter

tidligere studier som viser at deltakelse i meningsfulle aktiviteter fremmer helse, både fysisk og psykisk (Stav, Hallenen, Lane & Arbesman, 2012, Carr, Fried & Rowe, 2015, Goth & Småland, 2014). I tillegg forteller deltakerne at arbeidet er med på å holde dem oppdaterte, og at det erfarer som både positivt og viktig for dem. Gjennom eldrerådsarbeidet skaper de ny mening og reforhandler sosial identitet. Hva mennesker gjør, har gjort og forsetter å gjøre i stor grad er med på å skape identitet, og funnene viser at det anses som viktig å opprettholde en identitetsfølelse av å være nyttig, og å være en likeverdig deltaker i samfunnet på tross av kronologisk alder (Berger & Luckmann, 2000, Kristensen, Schou & Mærsk, 2017). Når Petter snakker om at de eldre er limet i samfunnet kan det forstås som både en viktig samfunnsrolle og en sosial identitet som fortsatt innehar en verdi. Han viser tydelig at det å fortsatt kunne være en bidragsyter skaper mening, og at de på den måten opprettholder en akseptert sosial identitet og ønsket verdi, som er verdsatt både i sosial kontekst, og av personen selv (Laliberte Rudman, 2002). Det kan også tolkes som at det er et ønske om, og et behov for å imøtekomme de holdninger og stigma som foreligger i samfunnet som distanserer de eldre fra resten av befolkningen. I tillegg til å reforhandle sin egen sosiale identitet forhandler han også eldres posisjon i samfunnet. Dette gjør han ved å vise betydningen av eldre og deres livserfaring og klokskap knyttet til yngre generasjoners behov for bistand, kunnskap og veiledning. Her fremmes eldre som en viktig ressurs og bidrag til samfunnet. Flere av deltakerne snakker om å bekjempe holdninger som setter de eldre på sidelinjen gjennom at generasjoner samhandler og lære av hverandre. Det skaper gode relasjoner og holdningsendringer i en sosiokulturell kontekst. Asaba & Jackson (2011) beskriver at skapelse av identitet skjer gjennom hvordan mennesker vever og forhandler samfunnets ideologier og diskurser sammen med egen livshistorie, verdier og fremtidsvisjoner. Det sies å være i konstant forhandling og reforhandling, og forsterkes og forandres kontinuerlig gjennom aktiviteter og sosiale og kulturelle sammenhenger (Asaba & Jackson, 2011, Blumer, 1969). Gjennom å påpeke viktigheten av samhandling mellom generasjoner, av å ha mange kontaktpunkter for å kunne se sammenhenger, og muligheter for å støtte hverandre uavhengig av alder, er Petter med på fremme et perspektiv på at identitet ikke skapes i det enkelte menneske, men mellom det enkelte menneske og konteksten, de sosiale omgivelsene interaksjonen foregår i (Asaba & Jackson, 2011, Berger & Luckmann, 2000).

Deltakerne beskriver eldrerådsarbeidet som lærerikt og givende, at det er spennende å erverve ny kunnskap, bli kjent med nye mennesker, være sammen med andre, og å gjøre noe godt for andre. Kognitiv stimulering og trening, sosialt samkvem og engasjement i meningsfulle aktiviteter er viktige faktorer i det helsefremmende arbeidet (Vik, 2005, Lunde, 2017). En studie viser at ved å opprettholde deltagelse i samfunnet gjennom meningsfulle aktiviteter og produktive sosiale roller fremmes økt fysisk og kognitivt engasjement og sosial interaksjon (Carr, Fried & Rowe, 2015). I politiske føringer trekkes mestring frem som et middel i arbeidet for å bedre folkehelsen, og det beskrives at mestring gir livsglede, mening og overskudd, også ved opplevd sykdom (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016). Det er tydelig at deltakerne opplever eldrerådsarbeidet positivt og meningsfullt, i liket med studien til Goth & Småland (2014) som omhandler frivillig arbeid knyttet til restaurering av historiske skip. Det er meningsfullt at arbeidet har en samfunnsverdi og betydning for en større gruppe i samfunnet. Kari snakker om ansvaret og tilliten innbyggerne har gitt dem som er medlemmer i eldreråd, og at det er viktig å jobbe i samsvar med det innbyggerne ønsker, ikke det en selv ønsker. Eldrerådsarbeidet er med på å skape en sosial identitet som har aksept i samfunnet, og kan føre med seg status. Gjennom eldrerådsarbeidet skaper deltakerne mening i ny tilværelse som pensjonist, i tillegg til at de gjennom arbeidet reforhandler, og forhandler ny sosial identitet. Identitet er ikke statisk og uforanderlig, men skapes i et komplekst samspill av psykologiske, sosiale og samfunnsmessige prosesser som kontinuerlig utspiller seg i den enkeltes personlige hverdagsliv (Mærsk, 2017). Igjen ser man at hvordan mennesker tillegger aktiviteter mening er tett knyttet til og innvevd i den sosiokulturelle konteksten og livssituasjonen vedkommende befinner seg i (Burr, 2015, Kristensen, 2017).

Vaktbikkjer for retten til deltagelse i meningsfulle aktiviteter

I studien fremkommer det at deltakerne bekjemper opplevelser av å bli parkert i samfunnet, og å bli sett på som en økonomisk bekymring. De kollektive holdningene som foreligger medfører at eldre føler de ikke passer inn i det samfunnsskaptet idealet både når det gjelder produktivitet og verdi, men også status knyttet til de ytre idealene vedrørende kropp og utseende. Holdningene som foreligger knyttet til eldre later til å være en barriere for livsutfoldelse og deltagelse, og kan parkere ressurssterke mennesker på et for tidlig tidspunkt (Lunde, 2017). Deltakerne snakker blant annet om å bli ekskludert fra arbeidslivet

og å ikke være inkludert i beslutningsprosesser. Beskrivelser som at man blir skviset ut av arbeidslivet for å gi plass til de yngre, og at samfunnet i dag dyrker de yngre slik at man som eldre blir parkert, kan sies å være eksempler på hvordan eldre mennesker bli utsatt for en type urettferdighet gjennom de samfunnsstrukturer som er skapt. Det er økonomiske, omgivelsesmessige, sosiale, historiske, kulturelle og politiske faktorer som spiller inn (Whiteford, 2009). Disse strukturene oppleves å frata eldre muligheten for, og adgang til å engasjere seg i aktiviteter som gir mening for det enkelte individ (Asaba, Josephsson & Jonsson, 2017). Det kan i verste fall påvirke folkehelsen negativt (Lunde, 2017). Dette er motstridene til det helsefremmede synet på aldring, hvor det vektlegges viktigheten av å opprettholde aktivitet og deltakelse, og hvor deltagelse anses som viktig for å kunne oppnå utbytte, utvikling, følelse av autonomi og en opplevelse av å ha meningsfulle og verdiskapene aktiviteter i hverdagen (Asaba et.al, 2017, Mæland, 2010, Vik, 2015). Så hvem er man, hvis man ikke får muligheten til å bli ansett som en resurs på grunn av alder, blir man da en av «alle» de demente eldre som er et samfunnsproblem?

Bevisstgjøring av lokalsamfunn knyttet til forutsetninger for tilretteleggelse for deltakelse og inkludering av eldre er en av oppgavene i eldrerådsarbeid (States Seniorråd, 2011). Deltakernes beskrivende uttrykk om å bli parkert og neglisjert, presset ut og diskriminert kan lett forstås som erfaringer knyttet til urettferdighet og frarøvelse av muligheter for aktivitet og deltakelse (Asaba et.al., 2017), og det gjenspeiler seg i deres opplevelse av de kollektive holdningene om at den demografiske utviklingen blir et problem for samfunnet. Gjennom politiske føringer og strategier kan man se at negative holdninger knyttet til aldring er forsøkt erstattet med positive holdninger. Negativitet, passivitet, tilbaketrekning og sykелighet er erstattet med et syn på aldring som er preget av positivitet, aktivitet, muligheter, ressurser, integrering og sunnhet (Bakken, 2014). Allikevel later det til å være et gap mellom det som nasjonale føringer og retningslinjer beskriver, og hva som faktisk oppleves av muligheter for aktivitet og deltakelse for eldre. Strategier beskriver at vi skal leve i et aldersvennlig samfunn hvor det handler om hvordan samfunnet legger til rette for deltakelse, på tross av alder. Visjonen er at alle skal kunne leve et langt og meningsfullt liv med aktiv og sunn aldring. Tanken er at aldersvennlige miljøer skal øke funksjonelle ferdigheter slik at aktiviteter kan gjennomføres på tross av redusert funksjon. At det å være eldre er ikke en egenskap i seg selv, da det er store variasjoner innen og mellom

aldersgruppen (Helse og omsorgsdepartementet, 2016:9). Retten til meningsfulle og verdiskapende aktivitet i hverdagen handler om å kunne oppnå et rimelig utbytte for seg selv gjennom deltakelse i ulike aktiviteter, om å kunne få utvikle seg gjennom helsefremmende og sosialt inkluderende aktiviteter, og om å oppleve autonomi som individ eller gruppe gjennom valg av aktiviteter (Morville & Enemark Larsen, 2017). Samfunn som formes av prinsipper som vektlegger mennesker og gruppers rett til aktivitet og deltakelse, basert på behov, styrker og potensiale er med på å skape mening, verdier, muligheter og ressurser (Stadnyk, Townsend, Wilcock, 2009). Funnene i studien viser at dette ikke er en selvfølge i dagens samfunn. De opplever at det er en kamp som kan beskrives å omhandle «de eldre mot de andre». Kampen for å få rettigheter til å kunne være bidragsyttere og oppleve mestring, og begrensninger knyttet til muligheten for aktivitet og deltakelse. Ikke bare opplever de at det er skapt begrensninger for dem, men en urett. De blir både neglisjert og parkert som eldre, og føler seg tvunget til passivisering. Dette gjør at som medlemmer av et eldreråd snakkes det om å være en vaktbikkje, og en pådriver for eldres muligheter og rettigheter, og det gjenspeiler seg i deres konkrete arbeid i eldreråd.

Rådene er lovpålagte og har en rådgivende funksjon inn mot det politiske arbeidet kommunalt (Eldrerådslova, 1991). Allikevel fremkommer det at det foreligger negative holdninger rettet mot arbeidet som gjøres i eldreråd. Det blir beskrevet som et supperåd, og deltakerne erfarer å ikke bli hørt, og at det ikke nødvendigvis er et prioritert område i politiske planer og strategier. Det å få beskrevet sin «jobb» som et supperåd er lett å forstås som noe negativt. Samtidig vektlegger nasjonale føringer at alder ikke skal være avgjørende for å definere muligheter til deltakelse i samfunnet, og at medvirkning er en ressurs for samfunnsutvikling som bidrar til den enkeltes helse og mening gjennom myndiggjøring. Det beskrives også at brukerinvolvering blir viktigere med den aldrende befolkningen i Norge, fordi personer over 65 år er mindre representert i politiske organer og annet interessepolitisk arbeid enn andelen de representerer tilsier, og at det kan medføre til at eldres ulike behov og perspektiv lett bli oversett (Helse- og omsorgsdepartementet, 2016). Dette står i sterk kontrast til hva deltakerne i studien erfarer. De beskriver at det er vanskelig å bli hørt som eldre i politikken, og at man som eldre kan føle seg skviset ut at arbeidslivet til fordel for yngre, at man føler seg forpliktet til å trekke seg.

Som vaktbikkjer gjennom eldrerådsarbeid foregår det en forhandling mellom retten til deltakelse opp mot samfunnsskapte holdninger og forestillinger knyttet til eldre. Deltakerne snakker om viktigheten av sosialt nettverk, muligheter for å ha møteplasser, frivillig arbeid, helse- og omsorgstjenester, og eldres verdighet. Det er viktig for dem å følge opp saker som de opplever skaper urett mot de eldre, i alt fra store strategi og reguleringsplaner, til organisering av prioriteringsnøkler hos fysioterapitjenester, og ned til innspill fra de eldre i kommunen vedrørende slitte og urene samlings- og treningslokaler. Det anses som viktig at det foreligger aktivitetsmuligheter slik at mennesker oppnår deltakelse, både for å kunne oppnå utbytte, utvikling, følelse av autonomi og en opplevelse av å kunne ha meningsfulle og verdiskapene aktiviteter i hverdagen (Asaba, Josephsson & Jonsson, 2017, Laliberte Rudman, 2002,2005, 2012). Opplevelsen av god livskvalitet fremmes gjennom medbestemmelse og kontroll (Gabriel & Bowling, 2004). Eldrerådene er vaktbikkjer og forkjempere for at det tilrettelegges og fremmes aktivitetsmuligheter slik at eldre får deltatt i meningsfulle aktiviteter og benyttet de ressursene de har.

Eldrerådene i denne studien viser at de er i stadig forhandling med de gjeldene samfunnsstrukturene som skaper hindringer for aktivitet og deltakelse for eldre, ved å være vaktbikkjer som passer på at det fremmes aktivitetsrettigheter og muligheter. Deltakernes beskrivelser av å stå på, om å kjempe en kamp, og om å ikke gi seg, men fortsette å presse på viser at arbeidet med å forebygge urettferdighet og frarøvelse av mulighet for aktivitet og deltakelse i meningsfulle aktiviteter er komplekst. Det er et krevende arbeid hvor de erfarer vanskeligheter med å bli hørt. Det kan gjenspeiles i erfaringen av å bli omtalt som et «supperåd» og står i kontrast til de politiske føringene som fremmer medvirkning og myndiggjøring.

Oppsummering

Studien belyser hvordan medlemmer i eldreråd erfarer frivillig eldrerådsarbeid. Funnene støtter tidligere forskning, og viser at frivillig eldrerådsarbeid skaper opplevelse av å holde seg oppdatert, engasjert, og det skaper sosiale relasjoner. Det erfares som en meningsfull aktivitet som også fremmer en sosial identitet som oppleves betydningsfull i en samfunnskontekst. Deltakerne i studien beskriver at det foreligger kollektive holdninger som gir en diskrediterende karakteristikk som problematiserer og ekskluderer eldre som en

gruppe mennesker. Videre viser funnene at gjennom eldrerårsarbeid både forhandles og bekjempes samfunnsskapte strukturer som er med på å hindre aktivitetsmuligheter og rett til deltakelse i meningsfulle aktiviteter for eldre. Studien er med på å belyse betydningen av deltakelse i aktiviteten frivillig eldrerårsarbeid, og bidrar til bredere forståelse av frivillig arbeid, og hvordan eldre erfarer, og forhandler kollektive holdninger i samfunnet. Funnene gir et perspektiv som kan benyttes inn i videre arbeid med utforming av eldrepolitikk, i helsefremmende arbeid og tjenesteutforming. Det kan være et bidrag inn til videre diskusjoner som omhandler samfunnets tilretteleggelse for aktivitetsmuligheter, og retten til å kunne delta i meningsfulle aktiviteter.

Statement of ethical approval as appropriate

Studien er godkjent av Kvalitetssikringsutvalget ved avdeling for helsefag, institutt for helse og samfunn, det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo, og av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), med saksnummer 52652.

Declaration of contribution of authors

Artikkelen er skrevet av første forfatter forbindelse med et mastergradstudium i helsefagvitenskap, ved UiO. Andre og tredjeforfatter har bidratt i planlegging av studien, analyseprosessen, og artikkelen.

Statement of conflict of interest

Det foreligger ingen interessekonflikter knyttet til studien eller artikkelen.

Acknowledgements.

Det rettes en takk til eldrerådene som stilte seg villige til å delta i studien, og som muliggjorde at observasjonene og intervjuene kunne finne sted i deres møtelokaler.

LITTERATURLISTE

- Asaba, S. & Jackson, J. (2011). Social Ideologies Embedded in Everyday Life: A Narrative Analysis about Disability, Identities, and Occupation. *Journal of Occupational Science*, 18:2, 139-152. Hentet fra:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14427591.2011.579234>
- Asaba, S., Josephsson, S. & Jonsson, H. (2017). Vitensabsteoretisk, filosofisk og teoretisk grundlag for aktivitetsvidenskaben. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk aktivitetsvidenskab* (29-44). København: Munksgaard
- Bakken, R. (2014). *Frykten for alderdommen. Om å eldres og leve som gammel*. Res Publica.
- Berger, P.L & Luckmann, T. (2000). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Oslo: Fagbokforlaget
- Black, W. & Living, R. (2004). Volunteerism as an Occupation and its Relationship to Health and Wellbeing. *British Journal of Occupational Therapy* 67 (12), 526-532.
Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/030802260406701202>
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interaction: Perspective and Method*. New York: The Free Press.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77-101. Hentet fra:
http://eprints.uwe.ac.uk/11735/2/thematic_analysis_revised_-_final.pdf.%20Accessed%20%20Oct%202017
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. London & New York: Routledge

- Carr, D.C., Fried, L.P & Rowe, J.W (2015). Productivity & Engagement in an aging America: The Role of Volunteerism. *American Academy of arts & Sciences* 144 (2), 55-67. Hentet fra http://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/DAED_a_00330
- Christiansen, C., & Townsend, E. (2009). An Introduction to Occupation. I Charles Christiansen & Elizabeth Townsend, *Introduction to Occupation: The Art of Science and Living* (1-34). Essex: Pearson Education Limited.
- Daatland, S.O. (2008). *Aldring som provokasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Daatland, S.O. & Solem P.E. (2011). *Aldring og samfunn. Innføring i sosialgerontologi*. 2.utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eldrerådslova. (1991). Lov om kommunale og fylkeskommunale eldreråd m.v av 8 oktober 1991 nr. 76. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-11-08-76>
- Gabriel, Z & Bowling, A; (2004). Quality of life from the perspectives of older people. *Ageing and Society*, 24 (5), 675 - 691. Hentet fra: <http://discovery.ucl.ac.uk/1648/1/qualityoflife.pdf>
- Goffman, E. (2010). *Stigma. Om afvigerens sociale identitet*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.
- Goth, U.S. & Småland, E. (2014). The Role of Civic Engagement for Men's Health and Well Being in Norway- A Contribution to Public Health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11(6), 6375-6387. Hentet fra: <http://www.mdpi.com/1660-4601/11/6/6375/htm>
- Green, J. & Thorgood, N. (2018). *Qualitative Methods for Health Research*. London: SAGE Publication Ltd.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2016). *Flere år- flere muligheter. Regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn*. Oslo: Departementene. Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/contentassets/c8a8b14aadf14f179a9b70bc62ba2b37/strategi_eldrepolitikk_110316.pdf

Helsedirektoratet (2016). *Aldring, mestringsbetingelser og livskvalitet*. OSLO: Helsedirektoratet. Hentet fra:
<https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/1191/Aldring,%20mestringsbetingelser%20og%20livskvalitet%20IS-2475.pdf>

Helseforskningsloven. (2008). *Lov om medisinsk og helsefaglig forskning*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44>

Jonsson, H. (2009). Occupational Transitions: Work to Retirement. I Charles Christiansen & Elizabeth Townsend, *Introduction to Occupation: The Art of Science and Living* (211-230). Essex: Pearson Education Limited

Järvinen, M & Mik-Meyer N. (2005). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag

Kristensen, H.K. (2017). Præsentation af aktivitetsvidenskab i et nordisk perspektiv. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk aktivitetsvidenskab* (17-26). København: Munksgaard

Kristensen, H.K., Schou, A.S.B., Mærsk, J.L. (2017). *Nordisk Aktivitetsvitenskap*. København: Munksgaard

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

- Laliberte Rudman, D. (2002). Linking Occupation and Identity: Lessons Learned Through Qualitative Exploration. I *Journal of Occupational Science*, 9:1, s. 12-19,
<https://doi.org/10.1080/14427591.2002.9686489>
- Laliberte Rudman, D. (2005). Understanding political influences in occupational possibilities. *Journal of Occupational Science*, 12:3, s.149-160,
<https://doi.org/10.1080/14427591.2005.9686558>
- Laliberte Rudman, D. (2010). Occupational Terminology. Occupational Possibilities. I *Journal of Occupational Science*, 17:1, s. 55-59
<http://dx.doi.org/101080/14427591.2010.9686673>
- Laliberte Rudman, D. (2012). Governing through occupation: Shaping expectations and possibilities. I Gail E. Whiteford & Clare Hocking, *Occupational Science. Society, Inclusion, Participation* (100-116). West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Lassen, A. J. (2014). Aktiv aldring- forhandlinger om et nyt aldersideal. *Gerontologi*. 30:2, 14-17. Hentet fra: <http://gerodan.dk/images/stories/PDFmappe/2014/2/201423.pdf>
- Lum, T. Y., & Lightfoot, E. (2005). The Effects of Volunteering on the Physical and Mental Health of Older People. *Research on Aging*, 27(1), 31-55. Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0164027504271349>
- Lund, A. Sveen, U., Asbjørnslett, M. & Raanaas, R.K. (2017). Livsfaser, overgange og brud i relation til aktivitet. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk aktivitetsvidenskab* (149-170). København: Munksgaard
- Lunde, L-H. (2017). *Myter om aldring. Et psykologisk perspektiv*. Oslo: Gyldendal Akademisk

- Mack, N, Woodson, C., MacQueen, K.M., Guest, G. & Namey, E. (2005). *Qualitative Research Methods: A data collector's field guide*. North Carolina: Family Health International.
- Morville, A-L. & Engmark Larsen, A.E. (2017). Occupational justice- at fremme retten til aktiviteter. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk aktivitetsvidenskab* (193-213). København: Munksgaard
- Moser, A. & Korstjens, I. (2017). Series: Practical guidance to qualitative research. Part 1: Introduction, *European Journal of General Practice*, 23:1, 271-273, Hentet fra: <https://doi.org/10.1080/13814788.2017.1375093> 08.04.18
- Mæland, J.G. (2010). *Forebyggende helsearbeid. Folkehelsearbeid i teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mærsk, J.L. (2017). Samspillet mellom aktivitet og identitet. I Hanne Kaae Kristensen, Anne Sofie Bach Schou & Jesper Larsen Mærsk, *Nordisk aktivitetsvidenskab* (95-110). København: Munksgaard
- Ness, N.E. & Vik, K. (2014). Hvorfor hverdagsrehabilitering? I Hanne Tuntland, Nils-Erik Ness (Red.), *Hverdagsrehabilitering* (63-74). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Nilsen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nortvedt, P. & Grimen, H. (2004). *Sensibilitet og refleksjon: filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ruyter, K.W., Førde, R., & Solbakk, J.H. (2014). *Medisinsk og helsefaglig etikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Silverstein, M & Parker, M.G. (2002). Leisure Activities and Quality of Life among the Oldest Old in Sweden. *Journal of Applied Gerontology* 24(5), 528-547.

Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0164027502245003>

Stadnyk, R.L., Townsend, E.A. & Wilcock, A.A. (2010). Occupational justice. I Elisabeth Townsend & Charles Christiansen, *Introduction to occupation: the art of science and living*. (307-336). Essex: Pearson Education Limited.

Statens seniorråd (2011). *Eldrerådets oppgaver og funksjon- en veileder i eldrerådsarbeidet*. Oslo: Statens seniorsenter.

Hentet fra: <http://seniorporten.no/dokumenter/Eldrerådets%20oppgaver.292371.pdf>

Stav, W.B, Hallenen, T., Lane, J. & Arbesman, M. (2012). Systematic Review of Occupational Engagement and Health Outcomes Among Community-Dwelling Older Adults. *American Journal of Occupational Therapy*, 66. 301-310.

Hentet fra <http://ajot.aota.org/article.aspx?articleid=1851573> 15

Sudmann, T.T. (2017). *Aktivitet og fellesskap for eldre*. Senter for omsorgsforskning, rapportserie nr. 06/2017. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/hod/fellesdok/levehelelivet/kunnskapsoppsummering/delrapport2_aktivitet_fellesskap_141117.pdf

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tjora, A. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Vik, K. (2015). *Mens vi venter på eldrebølgen. Fra eldreomsorg til aktivitet og deltakelse*. OSLO: Gyldendal Akademisk

Wilkinson, S. (2004). Focus group research. I David Silverman (edt) *Qualitative reserach. Theory, Method and Practice*. (177-199). London: SAGE Publication Ltd.

Whiteford, G. (2010). Occupational Deprivation: Understanding Limited Participation. I Elisabeth Townsend & Charles Christiansen, *Introduction to occupation: the art of science and living*. (281-306). Essex: Pearson Education Limited.

Wollebæk, D. & Sivesind, K.H. (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi. Frivillig innsats i Norge 1997-2009* (No.Rapport 3). Hentet fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/177668/VR_2010_3_web.pdf?sequence=3&isAllowed=y

World Health Organization. (2015). *World Report on Ageing and Health*. Hentet fra http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf;jsessionid=BA60C6EB920CB584ADE0496E95158B8C?sequence=1 og <http://www.who.int/ageing/sdgs/en/> (lest 03.03.18)

Vedlegg / Appendiks

Vedlegg 1: Instructions for Contributors, Ageing & Society

Vedlegg 2: Godkjenning NSD

Vedlegg 3: Godkjenning kvalitetsutvalget, UiO

Vedlegg 4: Informasjonsskriv

Vedlegg 5: Samtykkeskjema

Vedlegg 6: Intervjuguide

Ageing & Society

Submission

Ageing and Society is an interdisciplinary and international journal devoted to the understanding of human ageing and the circumstances of older people in their social and cultural contexts. We invite original contributions that fall within this broad remit and which have empirical, theoretical, methodological or policy relevance. All submissions, regardless of category, are subject to blind peer-review. Authors are reminded of the requirement to avoid ageist and other inappropriate language and to avoid the stereotypical representation of individuals or groups.

All papers must be submitted using Manuscript Central through the Journal's website at:
<http://journals.cambridge.org/aso>.

All books for review should be sent to: Caroline Norrie and Kritika Samsi, Social Care Workforce Research Unit, King's College London, Strand, London, WC2R 2LS

All submissions must conform to the submission guidelines outlined below. Failure to do so may result in the submission being rejected.

Article categories

Research articles

Research articles must contain between 3,000 and 9,000 words, excluding the abstract and references. Most papers usually have the following sections in sequence: Title page, Abstract (200-300 words), Keywords (three to eight), Main text, Statement of ethical approval as appropriate, Statement of funding, Declaration of contribution of authors, Statement of conflict of interest, Acknowledgements, Notes, References, Correspondence address for corresponding author. However authors have the flexibility to organise the main text of article into the format that best suits the topic under consideration.

Forum articles

In addition to research papers, the Journal welcomes critical/reflective commentaries on contemporary research, policy, theory or methods relevant to the Journal's readers. These articles reflect a viewpoint of the author and they may form part of an ongoing debate. These articles should contain 2,000-5,000 words. There is no preset organisational structure.

Special issues

Proposals are invited for special issues that fall within the remit of the journal. Ageing & Society especially looks for proposals that show originality and which address topical themes. Proposals which involve authors from a range of disciplines and/or countries are particularly encouraged and the special issue must

demonstrate clear added value in advancing an understanding of ageing and later life that is more than the sum of the individual papers.

Proposals should be submitted by the co-ordinating Guest Editors by email to the Editor, Christina Victor: christina.victor@brunel.ac.uk

Proposals should be submitted by 28 February each year. For further information see the guidelines for special issue proposals available at: http://journals.cambridge.org/images/fileUpload/images/A&S_Special_Issue_Proposals.pdf

It is Ageing & Society practice that all papers in special issues are subject to blind peer review, undergoing the same refereeing process as all other submissions, led by the Ageing & Society Editor and co-ordinated by the journal's Editorial Assistant. The final decision whether to publish individual papers submitted as part of a special issues remains with the Editor.

Submission requirements

Exclusive submission to Ageing & Society

- Submission of the article to Ageing & Society is taken to imply that it has not been published elsewhere nor is it being considered for publication elsewhere. Authors will be required to confirm on submission of their article that the manuscript has been submitted solely to this journal and is not published, in press, or submitted elsewhere. Where the submitted manuscript is based on a working paper (or similar draft document published online), the working paper should be acknowledged and the author should include a statement with the submitted manuscript explaining how it differs from the working paper. Articles which are identical to a working paper or similar draft document published online will not be accepted for publication in Ageing & Society.

Appropriateness for Ageing Society

- All submissions must fall within the remit of the journal, as described at the beginning of this document.
- All manuscripts must meet the submission requirements set out in this document, closely following the instructions in the 'Preparation of manuscripts', 'Citation of references' and 'Table and Figures' sections below.
- Authors are requested to bear in mind the multi-disciplinary and international nature of the readership when writing their contribution. Care must be taken to draw out the implications of the analysis for readers in other fields, other countries, and other disciplines. Papers that report empirical findings must detail the research methodology.
- The stereotypical presentation of individuals or social groupings, including the use of ageist language, must be avoided.

Submission documents

All submissions should include:

- A copy of the complete text of the manuscript, with a title page including the title of the article and the author(s)' names, affiliations and postal and email addresses.
- A copy of the complete text minus the title page, acknowledgements, and any running headers of author names, to allow blinded review.

Named authors

- Papers with more than one author must designate a corresponding author. The corresponding author should be the person with full responsibility for the work and/or the conduct of the study, had access to the data, and controlled the decision to publish. The corresponding author must

- confirm that co-authors have read the paper and are aware of its submission. Full contact details for all co-authors should be submitted via Manuscript Central.
- All named authors for an article must have made a substantial contribution to: (a) the conception and design, or analysis and interpretation of data; (b) the drafting of the article or revising it critically for important intellectual content and (c) approval of the version to be published. All these conditions must all be met. Participation solely in the acquisition of funding or the collection of data does not, of itself, justify authorship.

Peer-review process

- The corresponding author should prepare (a) a complete text and (b) complete text minus the title page, acknowledgements, and any running headers of author names, to allow blinded review. References to previous papers of the authors must not be blinded, neither in the text nor in the list of references.
- Papers are peer-reviewed. Authors may be asked to submit a revised version of the original paper. In any revised submission, we prefer you to indicate these revisions using track changes where appropriate. An accompanying letter from the corresponding author should outline your changes, and comments on advice that you have chosen not to accept. The corresponding author should confirm that co-authors have agreed to any changes made.

Ethical considerations

- Where the paper reports original research, confirmation must be given that ethical guidelines have been met, including adherence to the legal requirements of the study country. For empirical work conducted with human subjects authors must provide evidence that the study was subject to the appropriate level of ethical review (e.g. university, hospital etc.) or provide a statement indicating that it was not required. Authors must state the full name of the body providing the favourable ethical review and reference number as appropriate.

Declaration of funding

- A declaration of sources of funding must be provided if appropriate. Authors must state the full official name of the funding body and grant numbers specified. Authors must specify what role, if any, their financial sponsors played in the design, execution, analysis and interpretation of data, or writing of the study. If they played no role this should be stated.

Copyright

- Contributors of articles or reviews accepted for publication will be asked to assign copyright, on certain conditions, to Cambridge University Press.

Open Access

- Please visit <http://journals.cambridge.org/openaccess> for information on our open access policies, compliance with major funding bodies, and guidelines on depositing your manuscript in an institutional repository.

Preparation of manuscripts

All contributions (articles, reviews and all types of review articles) should be typed double-spaced with at least one-inch or two-centimetre margins throughout (including notes and the list of references).

Most research articles usually have the following sections in sequence: Title page, Abstract (200-300 words), Keywords (three to eight), Main text, Statement of ethical approval as appropriate, Statement of funding, Declaration of contribution of authors, Statement of conflict of interest, Acknowledgements, Notes, References, Correspondence address for corresponding author.

The title page should give the title of the article and the author(s)' names, affiliations and postal and email addresses. When composing the title of your article, please give consideration to how the title would be shortened to appear as a running head in final version of the Journal.

The tables and figures should be presented one to a page in sequence at the end of the paper. Black and white photographs may be submitted where they are integral to the content of the paper. Charges apply for all colour figures that appear in the print version of the Journal (see below for further details).

Authors are asked to follow the current style conventions as closely as possible. Please consult a very recent issue of the journal. In particular, please note the following:

- Use the British variants of English-language spelling, so 'ageing', not 'aging'.
- **First level headers are in bold, sentence case and left justified**
- *Second level headers are in italic (not bold), sentence case and left justified*
- Do not number paragraphs or sections. Avoid very short (particularly one sentence) paragraphs.
- Do not use **bold text** in the text at all. For emphasis, use italic.
- In the main text, the numbers one to ten should be written as words, but for higher numbers the numerals (e.g. 11, 23, 364) should be used.
- All acronyms must be expanded on first use, even EU, USA, UK or UN, for those which are commonplace in one country are not in others.
- Do not use footnotes. Endnotes are permitted for technical and information details (including arrays of test statistics) that distract from the main argument. Endnote superscripts should be placed outside, not inside a punctuation mark (so.3 not4.).
- Write per cent (not %) except in illustrative brackets.

Authors, particularly those whose first language is not English, may wish to have their English-language manuscripts checked by a native speaker before submission. This is optional, but may help to ensure that the academic content of the paper is fully understood by the editor and any reviewers. We list a number of third-party services specialising in language editing and/or translation, and suggest that authors contact as appropriate:

<http://journals.cambridge.org/action/stream?pageId=8728&level=2&menu=Authors&pageId=3608>

Please note that the use of any of these services is voluntary, and at the author's own expense. Use of these services does not guarantee that the manuscript will be accepted for publication, nor does it restrict the author to submitting to a Cambridge published journal.

Citation of references

Contributors may follow either the standard conventions: (a) in-text citation of sources (author/date system); or (b) citations in notes.

(a) *In-text citation.* Give author's surname, date of publication and page references (if any) in parentheses in the body of the text, e.g. (Cole 1992: 251). For references with one to three authors, all authors should be named (Black, Green and Brown 2003). For references with four or more authors, the following form is required: (Brown *et al.* 2003). Note that all authors must be named in the list of references, and *et al.* is not permitted in the list. A complete list of references cited, arranged alphabetically by authors' surname, should be typed double-spaced at the end of the article in the form:

Cole, T. 1992. *The Journey of Life: A Cultural History of Aging in America*. Cambridge University Press, Cambridge.

Elder, G.H. and Clipp, E.C. 1988. Wartime losses and social bonding: influences across 40 years in men's lives. *Psychiatry*, **51**, 1, 177-98.

Ruth, J.-E. and Oberg, P. 1996. Ways of life: old age in life history perspective. In Birren, J.E., Kenyon, G., Ruth, J.-E., Schroots, J.F.F. and Svensson, T.(eds), *Aging and Biography: Explorations in Adult Development..* Springer, New York, 167-86.

(b) *Citation in notes.* References should be given in notes, numbered consecutively through the typescript

with raised numbers, and typed double-spaced at the end of the article. Full publication details in the same format as (a) should be given in the notes when a work is first cited; for second and subsequent citations a short form may be used.

For both styles of reference lists, please particularly note the following:

- Authors are requested to minimise the citation of unpublished working and conference papers (because they are difficult for readers to acquire). Where they are cited, complete details of the title of the conference, the convening organisation, the location and the date of the presentation must be given. Papers that have been submitted to journals but on which no decision has been heard must not be cited.
- *Titles of Books and Journals are in Title Case and Italic.*
- Titles of papers, articles and book chapters are in sentence case and not italicised.
- Please note carefully that part or issue numbers should be given for journal paper citations, that page ranges for book chapters should always be given and should be condensed, so 335-64 not 335-364, and S221-9 not S221-229.
- Please use (eds) and (ed.) where required (no capitals, full stop after truncated ed. but not compressed eds).

Citation of Internet pages or publications that are available online

Give authors, date, title, publisher (or name of host website) as for a printed publication. Then follow with ... Available online at ... full Internet address [Accessed date].

Tables and figures

There should never be more than ten tables and figures in aggregate, and only in exceptional circumstances more than eight. Please do not use Boxes or Appendices. Present all illustrative material as tables or figures. Please indicate in the text where approximately the Table and Figures should appear using the device < Insert Table 1 about here > on its own line. For figures generated by Excel, please send the original file (rather than a 'picture' version) so that the figures can be copy-edited.

Tables and figures should be clearly laid out on separate pages, numbered consecutively, and designed to fit a printed page of 228 x 152 mm (actual text area 184 x 114 mm). Titles should be typed above the body of the table, with an initial capital only for the first word and proper names and italicised or underlined (for italics). Vertical lines should not be used and horizontal lines should be used only at the top and bottom of the table and below column headings. Authors are asked to give particular attention to the title and to column and row labels (they are often poorly selected, incomprehensible or inadequate). All multiple word labels should be in sentence case. Short titles that concentrate on the subject of the table are recommended. Technical or methodological details (such as sample size or type of statistic) should be described in the labels or in table notes. Spurious accuracy should be avoided: most statistics justify or require only one decimal place.

Figures should also be provided on separate pages and numbered consecutively. For each figure, the caption should be below and in sentence case. Separate lists of captions are not required.

Colour figures can be submitted to Ageing & Society, but charges apply for all colour figures that appear in the print version of the journal. At the time of submission, contributors should clearly state whether their figures should appear in colour in the online version only, or whether they should appear in colour online *and* in the print version. There is no charge for including colour figures in the online version of the Journal but it must be clear that colour is needed to enhance the meaning of the figure, rather than simply being for aesthetic purposes. If you request colour figures in the printed version, you will be contacted by CCC-Rightslink who are acting on our behalf to collect Author Charges. Please follow their instructions in order to avoid any delay in the publication of your article.

Figures should be provided in the following formats:

- For colour halftones: Tiff or Jpeg format at 300 dpi (dots per inch) at their final printing size.
- For line work or line work/tone: EPS format with any halftone element at 300dpi final printing size.

Proofs and offprints

Proofs will be sent to the corresponding author as a PDF via email for final proof reading. The proofs should be checked and any corrections returned within 2 days of receipt. The publisher reserves the right to charge authors for excessive correction of non-typographical errors.

Authors will receive a PDF of the published paper and a copy of the Journal, to go to the corresponding author. If offprints are required, these must be purchased at proof stage.

Last updated 9th May 2016

Anne Marit Mengshoel
Institutt for helse og samfunn Universitetet i Oslo
Postboks 1130 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 16.03.2017

Vår ref: 52652 / 3 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 31.01.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>52652</i>	<i>Erfaringer knyttet til deltagelse i et eldreråd</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Anne Marit Mengshoel</i>
<i>Student</i>	<i>Ruth-Ellen Slåtsveen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.08.2018, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Hildur Thorarensen

Kontaktperson: Hildur Thorarensen tlf: 55 58 26 54

Vedlegg: Prosjektvurdering

Formålet er å utforske deltageres erfaringer og opplevelser ved å jobbe i elderråd. Hvordan erfares det å fremme råd og perspektiver rettet mot politiske satsningsområder for eldre som en generell målgruppe og dermed indirekte for seg selv? Hvordan er det å arbeide i et elderråd i dagens samfunn, og hvordan ser de seg selv inn i det?

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Det tas høyde for at det vil kunne bli behandlet sensitive personopplysninger om politisk oppfatning.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet.

Forventet prosjektslutt er 31.08.2018. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg 3

UiO : Det medisinske fakultet
Universitetet i Oslo

Prosjektansvarlig/hovedveileder: Anne Lund
Masterstudent: Ruth-Ellen Slåtsveen

Dato: 13.03.2017
Deres ref.:
Vår ref.: 2017/2059

Unntatt offentlighet: offl § 13 jf fvl § 13

Svar på ny søknad om godkjenning av masteroppgaveprosjekt

Prosjekt: «Erfaringer knyttet til frivillig arbeid gjennom deltakelse i et eldreråd»

Vi viser til revidert søknad om godkjenning av ovennevnte masteroppgaveprosjekt ved Avdeling for helsefag, Universitetet i Oslo. Søknaden er vurdert av Kvalitetssikringsutvalget ved Avdeling for helsefag i møte 09.03.2017.

Faglig vurdering

Studenten har gjort en tydelig revisjon av prosjektplan etter tilbakemeldingen fra kvalitetssikringsutvalget og den reviderte utgaven fremstår mer fokusert og sammenhengende både i bakgrunn, presentasjon av feltet og begrunnelse for problemstillingens helsefaglige relevans.

Studenten ønsker å undersøke erfaringer blant eldre knyttet til deltakelse i frivillig arbeid, vi synes det virker noe lite med bare en observasjon og etterfølgende fokusgruppeintervju for å få gode data for å besvare problemstillingen. Datainnsamlingen blir da sårbar og dette ene møtets innhold og deltakere vil få stor betydning for tolkning av data. Informasjonsskrivet fremstår også som noe uferdig med manglende årsak til at deltakerne forespørres og noe korte og ufullstendige setninger i avsnittet om hensikt med studien.

Forskningsetisk vurdering

I informasjonsskrivet står det at lydfiler, notater etc. vil bli oppbevart «på sikre og låsbare steder bare jeg har tilgang til», dette virker noe tilfeldig formulert og vi anbefaler at studenten heller benytter omtrent samme ordlyd som i prosjektbeskrivelsen: «Datamateriale knyttet til prosjektet vil bli lagret på forskningsserver ved UiO og Avdeling for helsefags regler for datalagring følges».

I informasjonsskrivet står det at deltakerne har taushetsplikt ift. det som blir sagt i gruppeintervjuet. Dette bør omformuleres da fokusgruppeintervjudeltakere ikke kan pålegges taushetsplikt, men de kan oppfordres til ikke å bringe videre det de har hørt og diskutert. Slik vi forstår rekrutteringen vil deltakerne ikke være ukjente for hverandre, og selv om tema for så vidt er lite sensitivt kan det fremkomme opplysninger av personlig art.

Institutt for helse og samfunn
Avdeling for helsefag
Postadr.: Postboks 1089 Blindern, 0317 Oslo
Besøksadr.: Forskningsveien 3a, Harald
Schjelderups hus, inngang 2

Telefon: 22 84 53 78
Telefaks: 22 84 53 83
postmottak@medisin.uio.no
www.med.uio.no/helsam
Org.nr.: 971 035 854

Vedtak

Tillatelse til gjennomføring av prosjektet gis under forutsetning av at det gjennomføres slik det er anført i revidert søknad og prosjektbeskrivelse og de bestemmelser som følger av helseforskningsloven med forskrifter, og at Kvalitetssikringsutvalgets anmerkninger tas til følge.

Lykke til med prosjektet.

Med hilsen

Kari Nyheim Solbrække
programleder, førsteamanuensis

Marie Hamilton Larsen
leder, Kvalitetssikringsutvalget, postdoktor

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved UiO i tråd med UiOs reglement for elektronisk godkjenning.

Vedlegg 4

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Erfaringer knyttet til frivillig arbeid gjennom deltakelse i et eldreråd”

Bakgrunn og formål

Mitt navn er Ruth-Ellen Slåtsveen, jeg er utdannet ergoterapeut, og har lang erfaring som dette innen kommunale helsetjenester. For tiden tar jeg en master i helsefagvitenskap ved Universitetet i Oslo, og skal gjøre en studie som omhandler erfaringer knyttet til frivillig arbeid gjennom deltakelse i et eldreråd, sett i et helsefremmende perspektiv. Det er i denne forbindelsen dere får denne forespørselen.

Hensikten med prosjektet mitt er å få kunnskap om hvilken betydning det frivillige arbeidet i eldrerådet har for den enkelte av dere, og for dere samlet som en gruppe. Det er også ønskelig å få innsikt i erfaringer og opplevelser knyttet til hvordan det er å fremme råd og føringer rettet mot politiske satsningsområder for eldre som en generell målgruppe og dermed indirekte for dere selv.

Samlet kan denne kunnskapen være med på å bidra til en bredere forståelse av hvordan frivillig arbeid gjennom deltakelse, aktivitet og engasjement erfares, i tillegg til at det kan gi kunnskap som kan benyttes videre i det kommunale og nasjonale helsefremmende arbeidet. Dette kan ses i sammenheng med Helse og Omsorgsdepartementets visjon ved at dere både benytter deres egne ressurser inn i et frivillig arbeid og på den måten kanskje opplever mestring, samtidig med at dere er med på å fremme et samfunn som legger til rette for eldre som en gruppe.

Problemstillingen som skal belyses er;

Hvordan erfares frivillig arbeid gjennom deltakelse i et kommunalt eldreråd?

Hva innebærer deltakelse i studien?

Dersom dere tillater det ønsker jeg å være tilstede på et ordinært eldrerådsmøte. Det skal ikke være til ulempe eller hindre dere i gjennomføringen av møtet. Jeg skal kun observere, og gjør nok noen notater til meg selv underveis. I etterkant av møtet håper jeg at jeg kan gjennomføre et gruppeintervju med dere som er tilstede. Det er ønskelig å ha 6-8 deltagere i et slikt intervju, og intervjuet vil vare fra 1- 1,5 time. Intervjuet vil bli tatt opp på lydbåndopptaker, og jeg kommer til å ha med meg en medhjelper.

Hensikten med observasjonen er for å bli kjent med formen/settingen som et eldreråd har, få kjennskap til hvordan dere gjennomfører et møte og hvordan sakene tas opp og diskuteres. Og i gruppeintervjuet kommer dere til å få spørsmål som omhandler hva som gjør at dere ønsker å engasjere dere i et eldre råd, hvilke organisasjoner dere representerer, arbeidsoppgaver dere har i eldrerådet og betydningen arbeidet dere gjør har for dere. Dere vil

også bli spurt om dere tenker arbeidet deres har betydning for andre, og på hvilken måte. Tilslutt vil dere få muligheten til å fortelle litt om hva dere tenker om medienes beskrivelser om "eldrebølgen", og hvordan dere erfarer samfunnets syn på eldre.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Det vil bli gjort lydopptak av gruppeintervjuet, og skrevet notater fra observasjonen. Navn og gjenkjennbare kjennetegn, egenskaper eller roller vil bli anonymisert direkte i skriveprosessen. Datamaterialet knyttet til prosjektet vil bli lagret på forskningsserver ved UiO, og Avdeling for Helsefags regler for datalagring følges.

Det er planlagt publisering av artikkel i etterkant av prosjektet, men heller ikke her skal man kunne gjenkjennes. Prosjektet skal være ferdig i løpet av vår/sommer 2018, og da vil all datamateriell bli slettet og/eller makulert.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli fjernet fra prosjektet.

Taushetsplikt

Jeg har taushetsplikt om informasjonen som kommer frem under observasjonen og gruppeintervjuet. Det gjelder også hvilke personer som har deltatt i prosjektet. Som deltagere oppfordres dere til å ikke bringe videre det dere har hørt og diskutert i løpet av fokusgruppeintervjuet.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med meg; Ruth-Ellen Slåtsveen, tlf: 91809596 eller rerygg@hotmail.com. Veilederne for prosjektet er Anne Lund, 1.amenuensis ved Høgskolen i Oslo og Akershus, tlf 67236616, epost anne.lund@hioa.no , og Anne Marit Mengshoel, tlf 22845375, epost a.m.mengshoel@medisin.uio.no , som er professor ved Universitetet i Oslo.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Med vennlig hilsen

Ruth-Ellen Slåtsveen

Vedlegg 5

Samtykke til deltakelse i prosjektet;

”Erfaringer knyttet til deltakelse i et eldreråd”.

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta i prosjektet.

Det innebærer at studenten får være tilstede som observatør under et eldrerådsmøte, samt deltakelse i et fokusgruppeintervju sammen med andre medlemmer fra eldrerådet. Jeg er innforstått med at informasjonen som gis under fokusgruppeintervjuet vil bli benyttet i studentens prosjektoppgave.

Det vil bli gjort lydopptak av gruppeintervjuet, og skrevet notater fra observasjonen. Navn og gjenkjennbare kjennetegn, egenskaper eller roller vil bli anonymisert direkte i skriveprosessen. Datamaterialet knyttet til prosjektet vil bli lagret på forskningsserver ved UiO, og Avdeling for Helsefags regler for datalagring følges, alt vil bli slettet/makulert når prosjektet er ferdigstilt og godkjent.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 6

INTERVJUGUIDE	
Fokusgruppeintervju av medlemmer i et eldreråd	
Problemstilling	<i>Hvordan erfares frivillig arbeid gjennom deltakelse i et kommunalt eldreråd?</i>
Rammesetting	Løs prat; <ul style="list-style-type: none"> • Informasjon; hensikt, tidsramme, lydopptak, moderator/medhjelper rollene, konfidensialitet ol. • Hvilken organisasjon representerer dere i eldrerådet?
Fokusering	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hva gjør at dere velger å engasjere dere i eldrerådet? 2. Hvilke erfaringer har dere med å sitte i et eldreråd? <ul style="list-style-type: none"> - Hvilke arbeidsoppgaver har dere? Har dere eksempler på oppgaver dere gjør som dere trives med eller som er mer betydningsfulle for dere? - Sitter dere med andre verv, eller frivillig arbeid i tillegg? - Hvis ja, opplever dere de ulike vervene forskjellige/ har de ulik betydning? - Opplever dere noen fordeler eller ulemper ved å delta i eldrerådet? - Stikkord; aktive bidragsytere? Opplevelse av innflytelse? Medspiller og/eller ressurs? - Hvilken betydning har det for dere å være medlemmer av eldrerådet? For dere selv/ som en gruppe? 3. Påvirker ditt engasjement i eldrerådet andre områder i livet/hverdagen din? <ul style="list-style-type: none"> - Er det noe ved arbeidet som kan virke inn på hvordan du har det? (Stikkord; Trivsel, energi, tar mye tid, slitsomt?) 4. Hvem har arbeidet dere gjør i eldrerådet betydning for? <ul style="list-style-type: none"> - Er det viktig for dere selv? – Hvorfor/hvordan? - Er det viktig for de andre eldre i kommunen? –Hvorfor/hvordan? - Er det viktig for samfunnet? –Hvorfor/hvordan? - Aktuelle stikkord; hverdagsliv, meningsfullt, helse, deltakelse, engasjement, alderdom, holdninger, aktivitet.. 5. Det økende antall eldre i samfunnet beskrives ofte som en ”bølge” som skal slå over oss, som en ”grå tsunami”; hva tenker dere om det? <ul style="list-style-type: none"> - Kjenner dere dere igjen i beskrivelsene som gis av eldre? - Hvordan opplever dere samfunnets syn på eldre? - På hvilken måte kan man ivareta/benytt de ressursene dere og andre eldre har? 6. Aktuelle spørsmål rettet mot observasjonen av et eldrerådsmøte og det som ble sagt/gjort der som kan ha betydning og interesse for studien.
Tilbakeblikk	<p>Er det andre momenter enn det som er kommet frem i spørsmålene som dere har lyst til å si noe om?</p> <p>Har medhjelper noen momenter som er hensiktsmessig å få fyldigere uttalelser på?</p> <p>Oppsummering og avslutning.</p>